

УДК 336; 336.01; 336.11; 336.741.28; 336.7, 336.05
№ держреєстрації: : 0121U110094
Інв. №

Міністерство освіти та науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
(ТДАТУ)
69011, м. Запоріжжя, вул. Університетська, 66
тел. (099) 614-83-02

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
д.т.н., професор
А.І. Панченко

2025.12.26

**ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ**

**ДЕТЕРМІНАНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ
ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ**

Директор НДІ
д.е.н., професор

2025.12.26

А.С. Коноваленко

Керівник НТП
д.е.н., професор

2025.12.19

О.О. Яцук

ТДАТУ, 2025

Рукопис закінчено 19 грудня 2025 р.
Результати цієї роботи розглянуто Науково-технічною радою Науково-дослідного
інституту соціально-економічного розвитку регіону
протокол від 26.12.2025 № 4

УДК: 336; 336.01; 336.11; 336.741.28; 336.7, 336.05

ISBN

№ держреєстрації: 0121U110094

Міністерство освіти та науки України
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Д.Моторного
(ТДАТУ)

69063, Україна, м. Запоріжжя, Запорізька обл., ул. Жуковського, 66.
тел (099) 614-83-02

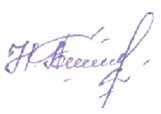

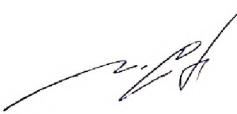

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

ДЕТЕРМІНАНТИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇХ
ВПЛИВУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

1. Яцух О., О. д.е.н., професор
2. Трусова Н.В., д.е.н., професор
3. Романовська Ю.А. д.е.н, професор
4. Трачева Д.М., д.е.н., професор
5. Голуб Н.О., к.е.н., доцент
6. Демчук О.М., к.е.н., доцент
7. Костякова А.А., к.е.н., доцент
8. Кучеркова С.О., к.е.н., доцент
9. Сахно Л.А., к.е.н., доцент
10. Косторний С. В. ., к.е.н., доцент
11. Чкан І.О. ., к.е.н., доцент
12. Цап В.Д. ., к.е.н., доцент
13. Кравченко О.О., д.е.н. професор
14. Юрченко О.А, к.е.н., професор
15. Плаксюк О.О., к.е.н., професор
16. Мешкова О.В., старший викладач

ТДАТУ, 2025

Список виконавців

Яцух О О	Керівник НДР, д.е.н., професор	(розділ 1- 3, висновки)	
Трачова Д.М.	д.е.н., професор	(розділ 2, висновки)	
Романовська Ю.А.	д.е.н., професор	(розділ 3, висновки)	
Голуб Н.О.	к.е.н., доцент	(розділ 2- 3, висновки)	
Демчук О.М.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Костякова А.А.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Кучеркова С.О.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Косторний Л.А.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Чкан І.О.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Цап В. Д.	к.е.н., доцент	(розділ 2, розділ 3, висновки)	
Кравченко О.О.	д.е.н., професор	(розділ 3, висновки)	
Юрчекно О.А.	к.е.н., доцент	(розділ 3)	
Плаксюк О.О.	к.е.н. професор	(розділ 3, висновки)	
Мешкова О В	старш. викладач	(розділ 3)	

РЕФЕРАТ

Детермінанти фінансової інклюзії та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону

Актуальність.

Фінансова інклюзія має значний позитивний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів, оскільки сприяє подоланню бідності, зменшенню соціально-економічної нерівності, розвитку підприємництва та активізації інвестиційних процесів. Вона забезпечує доступ громадян і бізнесу до фінансових послуг незалежно від рівня доходів, віку, місця проживання чи соціального статусу, формуючи передумови для ширшого залучення населення до економічного життя та підвищення фінансової стійкості територіальних громад.

В умовах цифрової трансформації економіки та перегляду стратегічних підходів до розвитку фінансового сектору України фінансова інклюзія розглядається не лише як індикатор доступності фінансових послуг, а як важливий інструмент регіональної політики, економічного відновлення та сталого розвитку. Особливого значення набувають питання доступу до фінансової інфраструктури у сільських і віддалених громадах, подолання цифрового розриву, підвищення фінансової грамотності населення та зниження фінансової вразливості домогосподарств і підприємницьких структур.

Фінансова інклюзія безпосередньо впливає на динаміку економічного розвитку регіонів, формуючи умови для активізації підприємницької діяльності, залучення інвестицій і підвищення економічної стійкості територій.

Вона забезпечує підтримку малого та середнього бізнесу, оскільки доступ до кредитних ресурсів, платіжних інструментів, страхових і фінансово-консультаційних сервісів дозволяє суб'єктам господарювання розширювати діяльність, створювати робочі місця та стимулювати регіональне економічне зростання.

Залучення інвестицій є важливим наслідком розвитку фінансової інклюзії, адже підвищення прозорості фінансових процесів, розвиток фінансової

інфраструктури та цифрових сервісів підвищують інвестиційну привабливість регіонів для внутрішніх і зовнішніх інвесторів.

Фінансова інклюзія сприяє економічній стійкості регіонів, оскільки населення та підприємства отримують доступ до механізмів управління ризиками, зокрема заощаджень, страхування та диверсифікованих фінансових інструментів, що підвищує їх здатність адаптуватися до кризових явищ.

Важливу роль відіграє і цифровізація фінансових послуг, яка частково компенсує проблеми просторової доступності у віддалених районах, сприяє розвитку безготівкової економіки та робить вагомий внесок у досягнення цілей сталого розвитку.

Соціальний вимір фінансової інклюзії проявляється у зменшенні бідності, посиленні соціальної рівності та формуванні фінансово стійкого суспільства.

Фінансова інклюзія розглядається як один із ключових інструментів подолання бідності та зниження нерівності, що узгоджується з глобальними цілями сталого розвитку. Доступ до фінансових послуг сприяє економічній інтеграції вразливих груп населення та зниженню соціально-економічних диспропорцій між територіями. Вона забезпечує підвищення добробуту населення, оскільки громадяни отримують можливість ефективніше управляти власними фінансами, заощаджувати, інвестувати та формувати довгострокові фінансові стратегії.

Розвиток фінансової інклюзії супроводжується зростанням рівня фінансової грамотності, що є запорукою фінансової стійкості домогосподарств, відповідальної фінансової поведінки та раціонального споживання.

У результаті підвищується якість життя населення, оскільки усуваються бар'єри доступу до фінансових сервісів, знижується фінансова ізоляваність територій та створюються умови для соціально-економічної активності громад

Проблематика фінансової інклюзії в Україні та світі активно досліджується у працях міжнародних організацій, національних регуляторів та провідних науковців. У глобальному вимірі ключовим джерелом статистичних даних є Global Findex Database Світового банку [1]. Публікації OECD та Європейської комісії акцентують на важливості інтеграції вразливих груп населення у

фінансову систему через інноваційні продукти та освітні ініціативи [3, 4 та ін.]. В Україні Національний банк проводить дослідження фінансової інклюзії в країні з позицій аналізу доступу до фінансових послуг, рівня фінансової грамотності населення [2, 5].

Українські науковці розглядали різні аспекти проблеми фінансової інклюзії. Так, Кузнєцова О. В. наголошувала, що фінансова інклюзія є інструментом зменшення соціальної нерівності та стимулювання економічного розвитку [6]. Гриценко А. А. окреслює ключові бар'єри для розвитку фінансової інклюзії в Україні та пропонує напрями їх подолання [7]. В статті Кравченко Л. М. зроблено акцент на взаємозв'язку між рівнем фінансової інклюзії та економічною безпекою, підкреслюючи ризики низького охоплення населення фінансовими послугами[8]. Мельник Т. В. підкреслював роль цифрових технологій у розширенні доступу до фінансових послуг, зокрема мобільного банкінгу та електронних платежів [9]. Савчук Б. І. розглядав фінансову інклюзію як інструмент подолання наслідків економічних криз та стимулювання відновлення економіки[10]. Також необхідно відзначити дослідження Дьяченко О. С. [11], Шевченко І. В. [12], Петренко О. В. [13]. У той же час проблеми фінансової інклюзії в Україні потребують додаткових досліджень з урахуванням сучасних тенденцій в економіці та суспільстві.

Наукові підходи до дослідження фінансової інклюзії розкрито у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Д. Чеберяка [14], В. Масного [15], С. А. Петреченка [16], О. Д. Лазор [17], С. В. Мерінової [18], а також представників зарубіжної фінансово-економічної школи - Х. Аарона [19], Н. Барра [20], Г. Бонолі [21], К. Андерсона [22], М. Феррари [23]. У межах підготовки звіту враховано їхні оновлені наукові публікації та аналітичні розробки останніх років (2020–2025 рр.), у яких фінансова інклюзія розглядається в контексті цифрової трансформації фінансового сектору, розвитку фінтех-екосистем, соціальної інклюзії, фінансової стійкості домогосподарств і сталого регіонального розвитку. Праці зазначених авторів сформували теоретичне підґрунтя сучасного розуміння взаємозв'язку фінансової

інклюзії з політикою соціального захисту, цифровізацією фінансових сервісів, інституційними реформами та механізмами забезпечення соціально-економічної стійкості територій.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення та удосконалення науково-методичних засад оцінювання фінансової інклюзії, виявлення її детермінант і визначення впливу на соціально-економічний розвиток регіонів з метою обґрунтування практичних механізмів розширення фінансової інклюзії в системі регіонального управління та розвитку територіальних громад. Для досягнення поставленої мети у звіті реалізовано такі основні завдання: узагальнено теоретико-методологічні підходи до трактування фінансової інклюзії та визначено її роль у системі соціально-економічного розвитку регіонів; ідентифіковано та систематизовано детермінанти фінансової інклюзії з урахуванням соціальних, економічних, інституційних і цифрових чинників; виявлено основні бар'єри та ризики розвитку фінансової інклюзії для різних груп населення, суб'єктів підприємництва та територіальних громад; розроблено систему індикаторів і методику кількісного вимірювання рівня фінансової інклюзії на регіональному рівні; обґрунтовано пріоритетні напрями удосконалення інституційного забезпечення фінансової інклюзії для домогосподарств, бізнесу та органів місцевого самоврядування

Об'єктом дослідження є процеси формування та розвитку фінансової інклюзії в системі соціально-економічного розвитку регіонів

Предметом дослідження є сукупність економічних, соціальних, інституційних і цифрових відносин та механізмів, що визначають детермінанти фінансової інклюзії та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів і територіальних громад.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження є міждисциплінарний підхід, що поєднує положення регіональної економіки, фінансів, соціології, публічного управління та цифрової економіки. Дослідження ґрунтується на системному, інституціональному та структурно-функціональному

підходах, що дозволило розглядати фінансову інклюзію як багатовимірне соціально-економічне явище та інструмент регіональної політики.

У процесі виконання науково-дослідної роботи застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, узагальнення та групування - для обґрунтування теоретичних положень; порівняльний і структурно-динамічний аналіз - для виявлення регіональних диспропорцій фінансової інклюзії; соціологічні методи (анкетування, фокус-групи, глибинні інтерв'ю) - для дослідження поведінкових і мотиваційних аспектів користування фінансовими послугами; статистичні методи та індикаторний підхід - для побудови системи показників фінансової інклюзії; економетричне моделювання - для кількісної оцінки впливу фінансової інклюзії на показники соціально-економічного розвитку; прогнозно-сценарні методи - для визначення перспективних ефектів розширення фінансової інклюзії; графоаналітичні та картографічні методи - для візуалізації просторових тенденцій.

Для формування прикладних результатів використано проектно-управлінські методи та експертну валідацію, що забезпечило обґрунтування практичних рекомендацій щодо впровадження політики фінансової інклюзії на регіональному та місцевому рівнях.

Результати дослідження та їх новизна.

У результаті виконання науково-дослідної роботи отримано комплекс науково обґрунтованих теоретичних, методичних і прикладних результатів, що дозволили розкрити детермінанти фінансової інклюзії, кількісно оцінити її рівень та визначити вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

У ході дослідження удосконалено теоретичні положення щодо трактування фінансової інклюзії як багатовимірного соціально-економічного явища, що поєднує інституційні, фінансові, цифрові та поведінкові компоненти, і обґрунтовано її роль як системного чинника регіонального розвитку.

Ідентифіковано та систематизовано детермінанти фінансової інклюзії, які згруповано за економічними, соціальними, інституційними та цифровими

ознаками, що дозволило комплексно охарактеризувати чинники доступу населення і бізнесу до фінансових послуг з урахуванням регіональної специфіки.

Набула подальшого розвитку методика кількісної оцінки фінансової інклюзії шляхом формування системи індикаторів та побудови інтегрального індексу, що охоплює показники доступності, охоплення, використання фінансових послуг, якості сервісів і рівня фінансової грамотності населення.

Вперше на регіональному рівні побудовано економетричні та прогностичні моделі, які підтвердили наявність стійкого взаємозв'язку між рівнем фінансової інклюзії та показниками зайнятості, доходів населення, підприємницької активності й інвестиційної привабливості територій.

Розроблено інтегровану модель регіональної системи управління фінансовою інклюзією, що поєднує інституційні механізми, індикаторний моніторинг, освітні інтервенції та цифрові інструменти підтримки фінансової активності населення і бізнесу.

Обґрунтовано напрями удосконалення інституційного забезпечення фінансової інклюзії для домогосподарств, підприємницьких структур і органів місцевого самоврядування, які спрямовані на подолання бар'єрів доступу, зниження фінансової вразливості та інтеграцію фінансової інклюзії у стратегії соціально-економічного розвитку громад.

Новизна одержаних результатів полягає у формуванні комплексного регіонально орієнтованого підходу до дослідження фінансової інклюзії, який поєднує індикаторне оцінювання, економетричне моделювання, прогнозування та прикладні механізми управління, що створює методичне підґрунтя для впровадження політики фінансової інклюзії на регіональному та місцевому рівнях.

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ, ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА, ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ, ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, СТРАХОВІ ПОСЛУГИ, КРЕДИТУВАННЯ, ДОМІНАНТИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ДОМОГОСПОДАРСТВА, ПІДПРИЄМНИЦЬКІ СТРУКТУРИ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА,

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ГРОМАДИ, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК, РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК, ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ, ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ, ФІНАНСОВА ДОСТУПНІСТЬ, ЦИФРОВІ ФІНАНСОВІ СЕРВІСИ, ОБЛІК, ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ, ЗВІТНІСТЬ.

ЗМІСТ

Вступ	12
Розділ 1. Програма дослідження	15
Розділ 2. Методика дослідження	16
Розділ 3. Результати дослідження	22
Висновки	50
Список використаних літературних джерел	53
Додатки	56

ВСТУП

Фінансова інклюзія в сучасних умовах трансформації економіки розглядається як один із ключових інструментів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіонів. Вона охоплює не лише доступ до базових фінансових послуг, а й можливість їх свідомого, безпечного та ефективного використання населенням і бізнесом незалежно від рівня доходів, віку, соціального статусу чи місця проживання. Саме фінансова інклюзія формує передумови для активізації підприємницької діяльності, підвищення добробуту населення, залучення інвестицій і зменшення соціально-економічних диспропорцій між територіями.

В умовах цифровізації фінансового сектору, розвитку безготівкових розрахунків, дистанційних банківських сервісів та фінтех-рішень фінансова інклюзія набуває нового змісту, поєднуючи інфраструктурну доступність, цифрову компетентність і фінансову грамотність населення. Для України ці процеси мають особливу актуальність з огляду на необхідність відновлення економічної активності регіонів, підтримки малого та середнього бізнесу, зміцнення фінансової стійкості домогосподарств і територіальних громад.

Фінансова інклюзія безпосередньо впливає на динаміку економічних процесів у регіонах, формуючи умови для розширення підприємницької діяльності, активізації інвестиційних потоків і підвищення економічної стійкості територій.

По-перше, доступ до фінансових ресурсів створює базу для розвитку малого та середнього бізнесу. Кредитування, мікрофінансування, лізингові та страхові інструменти дозволяють суб'єктам господарювання розширювати виробництво, впроваджувати інновації, створювати робочі місця та нарощувати податковий потенціал громад.

По-друге, підвищення рівня фінансової інклюзії посилює інвестиційну привабливість регіонів. Наявність розвиненої фінансової інфраструктури, цифрових сервісів і прозорих фінансових механізмів знижує трансакційні

витрати, мінімізує ризики та стимулює приплив внутрішніх і зовнішніх інвестицій.

По-третє, фінансова інклюзія сприяє економічній стійкості. Домогосподарства та підприємства, що мають доступ до заощаджень, кредитів, страхування і платіжних інструментів, краще адаптуються до кризових явищ, мають більше можливостей для управління фінансовими ризиками та підтримання платоспроможності.

Окрему роль відіграє цифровізація фінансових послуг, яка частково компенсує територіальну віддаленість населених пунктів, розширює доступ до банківських сервісів у сільських громадах і сприяє реалізації цілей сталого розвитку на регіональному рівні.

Соціальний вимір фінансової інклюзії проявляється через зменшення бідності, зниження соціальної нерівності та формування фінансово стійкого суспільства.

Фінансова інклюзія визнається одним із ключових інструментів подолання бідності та посилення соціальної рівності, що відповідає Цілям сталого розвитку ООН. Розширення доступу до фінансових послуг дозволяє вразливим групам населення інтегруватися в економічні процеси, легалізувати доходи, користуватися механізмами заощадження та страхового захисту.

Наявність доступних фінансових інструментів сприяє підвищенню добробуту населення, формуванню навичок довгострокового фінансового планування, розвитку інвестиційної культури та відповідального фінансового споживання.

Важливою складовою фінансової інклюзії є фінансова грамотність, яка забезпечує здатність громадян приймати обґрунтовані фінансові рішення, користуватися цифровими сервісами, захищати свої права та знижувати рівень фінансових ризиків. Зростання фінансової обізнаності населення безпосередньо впливає на якість життя, соціальну мобільність та рівень економічної активності територій.

Таким чином, фінансова інклюзія виступає системним драйвером економічного зростання та соціальної стабільності, забезпечуючи ширше залучення населення до фінансових і підприємницьких процесів, посилення ролі громад у розвитку територій та формування інституційних передумов сталого регіонального розвитку. Саме в цьому контексті дослідження детермінант фінансової інклюзії та оцінка її впливу на соціально-економічний розвиток регіону набувають особливої наукової та практичної значущості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося у відповідності з планами науково-технічної підпрограми 2 Таврійського державного агротехнологічного університету ім.Д.Моторного на 2021-2025 роки «Науково-методичні основи регулювання соціально-економічного розвитку регіону» «Детермінанти фінансової інклюзії та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону» (номер державної реєстрації № 0121U110094), а також в межах Національної програми соціально-економічного розвитку сільських територій та сільськогосподарського виробництва.

РОЗДІЛ 1. ПРОГРАМА ДОСЛІДЖЕНЬ

1. Науково-методичні засади ідентифікації детермінант фінансової інклюзії в умовах соціально-економічної трансформації регіонів
 - 1.1. Визначити концептуальні засади та типологію детермінант фінансової інклюзії в трансформаційній економіці.
 - 1.2. Узагальнити міжнародний досвід формування політики фінансової інклюзії
 - 1.3. Розробити класифікацію факторів, що впливають на рівень доступу до фінансових послуг у регіонах
2. Оцінка впливу фінансової інклюзії на соціально-економічний розвиток регіону
 - 2.1. Визначити основні бар'єри та ризики недостатньої фінансової інклюзії в різних групах населення
 - 2.2. Розробити систему індикаторів для кількісного вимірювання фінансової інклюзії на регіональному рівні
 - 2.3. Провести емпіричну оцінку впливу фінансової інклюзії на показники зайнятості, доходів населення та інвестиційної привабливості регіонів
3. Пріоритетні напрями удосконалення інституціонального забезпечення фінансової інклюзії для домогосподарств, бізнесу та органів місцевого самоврядування
 - 3.1. Побудувати модель взаємозв'язку між інституціональним середовищем та рівнем фінансової інклюзії
 - 3.2. Запропонувати цифрові інструменти розширення фінансової інклюзії з урахуванням регіональної специфіки.
 - 3.3. Сформувані практичні рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо впровадження політики фінансової інклюзії в регіональних стратегіях розвитку.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

Методологічна основа дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, який поєднує положення регіональної економіки, фінансів, соціології, публічного управління, статистики та цифрових технологій. Такий підхід забезпечив комплексне вивчення фінансової інклюзії як соціально-економічного явища, інституційного процесу та інструменту регіональної політики. Для досягнення мети дослідження застосовано систему загальнонаукових і спеціальних методів, що забезпечило обґрунтованість, достовірність та практичну спрямованість отриманих результатів.

У процесі дослідження використано такі методи:

1. *Порівняльний та структурно-динамічний аналіз* – для виявлення регіональних відмінностей у рівні фінансової інклюзії, оцінювання територіальних диспропорцій у доступі до фінансових послуг, аналізу динаміки ключових показників фінансової активності населення та суб'єктів господарювання. Порівняння здійснювалося за групами територіальних громад із різним соціально-економічним потенціалом, рівнем урбанізації та інституційного розвитку.

2. *Соціологічні методи (анкетування, глибинні інтерв'ю, фокус-групи)* – для дослідження поведінкових і мотиваційних аспектів фінансової інклюзії. Опитування охопило понад 341 респондента з числа сільського населення, внутрішньо переміщених осіб, молоді та підприємців. Анкетний інструментарій включав блоки щодо доступності фінансових послуг, рівня фінансової та цифрової грамотності, довіри до фінансових установ, досвіду користування банківськими, страховими та кредитними продуктами. Експертні інтерв'ю з представниками органів місцевого самоврядування, банківського сектору та громадських організацій дозволили доповнити кількісні результати якісною інтерпретацією та управлінськими висновками..

3. *SWOT-аналіз та інституційний аналіз* – для комплексної оцінки внутрішніх сильних і слабких сторін регіональних систем фінансового обслуговування, а також зовнішніх можливостей і загроз розвитку фінансової

інклюзії. Даний підхід використано для структурування бар'єрів фінансової інклюзії в соціальному, економічному, цифровому та інституційному вимірах.

4. *Статистичні та індикаторні методи* – для формування системи кількісних показників фінансової інклюзії та побудови інтегрального індексу на регіональному рівні. Індикаторна модель охоплює п'ять блоків: охоплення фінансовими послугами; доступність фінансової інфраструктури; використання фінансових продуктів; якість та надійність фінансових сервісів; рівень фінансової та цифрової грамотності населення.

5. *Економетричне моделювання та кореляційно-регресійний аналіз* – для кількісної оцінки впливу фінансової інклюзії на показники зайнятості, доходів населення, інвестиційної активності, розвитку малого бізнесу та фінансової стійкості громад. У дослідженні застосовано моделі множинної регресії з використанням програмних засобів Excel, R та Stata..

6. *Графоаналітичний метод* – для візуалізації просторових відмінностей фінансової інклюзії, побудови картограм, діаграм і динамічних моделей, що відображають регіональні тенденції та концентрацію фінансової активності..

7. *Прогнозування* — для формування сценаріїв зміни соціально-економічних показників регіонів і територіальних громад залежно від рівня фінансової інклюзії. На основі економетричних моделей побудовано сценарії середньострокового впливу інклюзії на зайнятість, доходи населення, інвестиційний потенціал і розвиток підприємництва.

8. *Комплексне поєднання зазначених методів* дало змогу розробити методичні рекомендації для оцінки інклюзії, провести емпіричне дослідження та сформулювати практичні рекомендації для впровадження інструментів інклюзивної фінансової політики на місцях.

Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, нормативно-правові акти України, аналітичні матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, профільних міністерств, міжнародних організацій, фінансова та статистична

звітність суб'єктів ринку фінансових послуг, результати авторських соціологічних опитувань і власні аналітичні розробки.

Комплексне поєднання зазначених методів забезпечило досягнення поставлених завдань, формування обґрунтованої системи індикаторів фінансової інклюзії, розроблення прогностичних моделей та підготовку практичних рекомендацій щодо впровадження політики фінансової інклюзії у регіональному управлінні та стратегіях розвитку територіальних громад..

Організаційно-методичне забезпечення та етапи реалізації дослідження

Дослідження виконувалося в межах реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. На кафедрі фінансів, обліку і оподаткування затверджено науково-дослідну тему «Детермінанти фінансової інклюзії та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону» (державний реєстраційний номер 0121U110094). Метою НДДКР є розробка та удосконалення науково-методичних засад і практичного інструментарію щодо визначення проблем та ефективних шляхів поширення фінансової інклюзії як ключового фактору соціально-економічного розвитку регіону.

Галузь застосування результатів дослідження охоплює:

- *домогосподарства* – раціональне формування бюджету, розвиток навичок користування фінансовими інструментами, підвищення фінансової безпеки;
- *підприємницькі структури* – вибір оптимальної системи оподаткування, пошук джерел фінансування бізнесу, підвищення рівня діджиталізації фінансово-економічних процесів;
- *територіальні громади* – підвищення фінансової спроможності, інвестиційної привабливості та якості фінансового управління.

Реалізація дослідження здійснювалася поетапно.

Перший етап передбачав аналіз динаміки та структури доходів домогосподарств, оцінювання рівня використання фінансових послуг, виявлення негативного досвіду користування банківськими та страховими продуктами з метою формування інформаційної бази для подальших цільових інтервенцій.

Другий етап був спрямований на розроблення тематичних майстер-класів і тренінгових програм відповідно до виявлених фінансових потреб різних соціально-економічних груп населення.

Третій етап охоплював організацію та проведення цілеспрямованої просвітницької кампанії у формі навчальних занять, семінарів, тренінгів і майстер-класів для домогосподарств, підприємців та представників територіальних громад. Тематика заходів включала управління особистими фінансами, користування банківськими продуктами, цифрові фінансові сервіси, фінансову безпеку, страхування, підприємницьку діяльність та податкову культуру.

У межах організаційно-методичного забезпечення дослідження було розроблено та апробовано систему тематичних навчально-консультаційних модулів для домогосподарств, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності, безпеки та залученості населення до користування фінансовими послугами. Зазначені модулі використовувалися як інструмент емпіричної перевірки поведінкових аспектів фінансової інклюзії та як практичний механізм її розширення.

Для домогосподарств було реалізовано такі тематичні напрями:

- *«Фінанси домогосподарства та сімейний бюджет»* (управління особистими доходами та витратами; фінансове планування; ефективне заощадження та інвестування в сучасних умовах);
- *«Банківські продукти для всієї родини»* (вибір банківських установ; користування депозитними і кредитними продуктами без прихованих комісій; правила нарахування відсотків; розрахунок беззбиткової суми вкладу; платіжні картки для різних вікових груп; електронний банкінг – від дитини до людей похилого віку);
- *«Персональна фінансова безпека»* (оцінка ризиків при використанні фінансових інструментів; уникнення переоплат за кредитними продуктами; безпечне користування платіжними картками та онлайн-сервісами; механізми захисту і примноження фінансових ресурсів);

- «*Фінансова грамотність для осіб старшого віку*» (вибір банку для одержання пенсії; перехід на безготівкові виплати; здійснення онлайн-платежів; користування банкоматами та платіжними терміналами);
- «*Страховий захист = жити впевнено!*» (критерії вибору надійної страхової компанії; характеристика актуальних страхових продуктів; порівняння депозитів і накопичувального страхування життя; порядок укладання договорів страхування та дій при настанні страхового випадку).

Реалізація зазначених модулів дозволила не лише підвищити рівень фінансової обізнаності населення, а й отримати емпіричні дані щодо бар'єрів фінансової інклюзії, поведінкових моделей користування фінансовими послугами та ефективності освітніх інтервенцій, що було використано при формуванні індикаторів, економетричних моделей та практичних рекомендацій.

Для підприємницьких структур було реалізовано такі тематичні напрями навчально-консультаційної підтримки:

- «*З Податковою на ТИ!*» (користування електронними сервісами Державної податкової служби України; вибір системи оподаткування та/або групи єдиного податку; права та обов'язки платників податків під час податкових перевірок; формування податкової дисципліни та культури добровільного виконання податкових зобов'язань);

- «*Я — свідомий підприємець!*» (вибір виду господарської діяльності згідно з КВЕД; процедура державної реєстрації та автоматична реєстрація в органах ДПС, Пенсійного фонду та органах статистики; вибір оптимальної системи оподаткування; організація безготівкових розрахунків і відкриття рахунків у банківських установах; пошук джерел фінансування бізнесу; страхування підприємницьких ризиків; використання загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів України).

Для об'єднаних територіальних громад було реалізовано та апробовано такі тематичні напрями:

- «*Рахунок від держави та місцевого самоврядування*» (механізми сплати та акумулювання податків; напрями використання і розподілу публічних фінансів

між ключовими сферами життєзабезпечення; інструменти участі громадян у контролі та використанні публічних коштів; оцінювання ефективності фінансової діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування).

Цифрове та комунікаційне забезпечення дослідження

Важливим етапом реалізації дослідження стало створення та модерація спеціалізованого інтернет-ресурсу з питань фінансової грамотності як інструменту поширення фінансових знань, комунікації з населенням і довгострокового розширення фінансової інклюзії серед різних соціальних груп. З метою активізації участі населення та формування зворотного зв'язку через цифрові канали було проведено конкурс на кращий слоган з фінансової грамотності, що сприяв популяризації фінансової культури, підвищенню зацікавленості громадян у фінансових питаннях та розширенню аудиторії інформаційного ресурсу.

Інструментальне забезпечення дослідження

Для реалізації досліджень було передбачено використання комплексу емпіричних, аналітичних та організаційних інструментів, зокрема:

- анкетування «обличчям до обличчя», інтерв'ювання та тестування населення з метою виявлення рівня фінансової інклюзії, фінансової поведінки та бар'єрів доступу до фінансових послуг;
- обробку анкетних даних, статистичний аналіз результатів та розроблення на їх основі навчально-методичних і просвітницьких матеріалів;
- проведення тренінгів, семінарів і майстер-класів для різних цільових груп населення як інструменту апробації результатів дослідження та розширення фінансової інклюзії;
- командну роботу над створенням, наповненням та модерацією спеціалізованого інтернет-ресурсу з питань фінансової грамотності як цифрової платформи комунікації, консультування та підтримки фінансово-економічної активності населення.

РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічне зростання України неможливе без ефективного конкурентоспроможного фінансового сектору, який забезпечує акумулювання, розподіл та обіг фінансових ресурсів в економічній системі. Реформування фінансового сектору упродовж 2016-2020 років мало позитивний результат: очищення банківської системи, підвищення фінансової стійкості та прозорості банків, відновлення кредитування, тощо. Але, незважаючи на це, проблема формування ресурсної бази банків залишається актуальною. Значний обсяг вільних коштів все ще перебуває у готівковій формі, переважно у населення. Така ситуація пояснюється низьким рівнем довіри населення до банків; відсутністю повної інформації про банківські продукти, послуги та їх реальну вартість; небажанням приймати нововведення та сучасні технології під час розрахунків, тощо. Отже, проблема фінансової інклюзії на сьогодні є вкрай актуальною та потребує вирішення.

Економічне зростання України неможливе без ефективного конкурентоспроможного фінансового сектору, який забезпечує акумулювання, розподіл та обіг фінансових ресурсів в економічній системі. Реформування фінансового сектору упродовж 2016-2020 років мало позитивний результат: очищення банківської системи, підвищення фінансової стійкості та прозорості банків, відновлення кредитування, тощо. Але, незважаючи на це, проблема формування ресурсної бази банків залишається актуальною. Значний обсяг вільних коштів все ще перебуває у готівковій формі, переважно у населення. Така ситуація пояснюється низьким рівнем довіри населення до банків; відсутністю повної інформації про банківські продукти, послуги та їх реальну вартість; небажанням приймати нововведення та сучасні технології під час розрахунків, тощо. Отже, проблема фінансової інклюзії на сьогодні є вкрай актуальною та потребує вирішення.

У рамках Всесвітнього тижня грошей (Global Money Week 2021), викладачі та здобувачі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» Таврійського державного агротехнологічного університету імені

Дмитра Моторного провели дослідження з метою оцінки рівня впровадження фінансових послуг серед населення.

В опитуванні взяли участь 341 респондент, у тому числі 107 чоловіків та 234 жінки, що склало 31,4 та 68,6% відповідно. Детальний розподіл респондентів у розрізі вікових категорій представлений на рис. 1

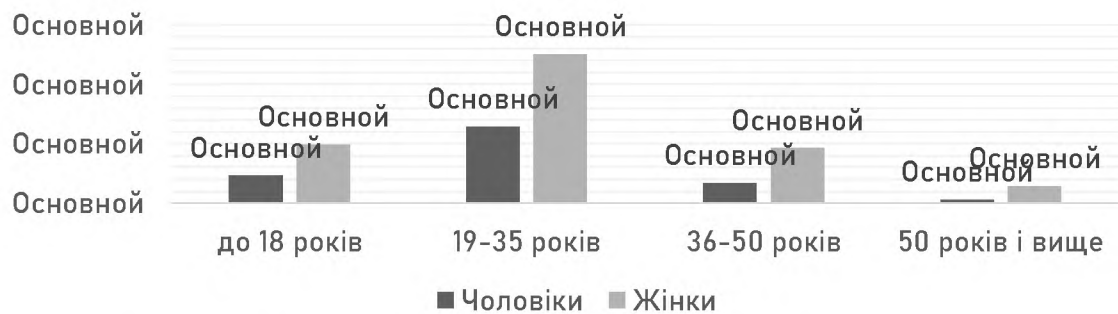

Рис. 1. Кількість респондентів у розрізі вікових груп.

Найчисельнішою є вікова категорія 19-35 років. Також активно взяли участь в опитуванні й особи віком до 18 років. Із загальної чисельності респондентів 69,8% - жителі м. Мелітополь, інші 30,2% - населення Мелітопольського району, м. Бердянськ та м. Приморськ.

Анкета включала 15 питань, у тому числі, питання, що стосуються планування бюджету; розподілу витрат сімейного бюджету; питання формування та використання заощаджень; способи оплати рахунків; рівня використання послуг банківських установ; питання довіри до фінансового сектору та необхідності в отриманні консультацій про використання сучасних фінансових інструментів у повсякденному житті.

За результатами проведеного анкетування, маємо наступні результати.

Таблиця 1

Аналіз відповідей на питання: Чи вважаєте Ви себе фінансово грамотним?

Вік	Так	Ні	Частково
Чоловіки:			
- до 18 років	7	3	13
- 19-35 років	21	3	40
- 36-50 років	9	0	8
- 50 років і вище	1	0	2

Жінки:			
-до 18 років	12	-	37
-19-35 років	43	6	76
-36-50 років	24	1	21
-50 років і вище	2	1	11

За даними таблиці 1, можна зробити висновок, що більшість населення, що взяли участь в анкетуванні вважають себе «частково» фінансово грамотними. Це 58,9% чоловіків та 62% жінок. Впевнені в тому, що добре розуміються на фінансових питаннях 35,5% чоловіків та 34,6% жінок. Відсоток тих, хто не вважає себе фінансово грамотним є мінімальним – 5,6% серед чоловіків та 3,4% жінок. Слід зазначити, що серед жінок віком до 18 років відсутні такі особи, хто не вважають себе фінансово грамотними.

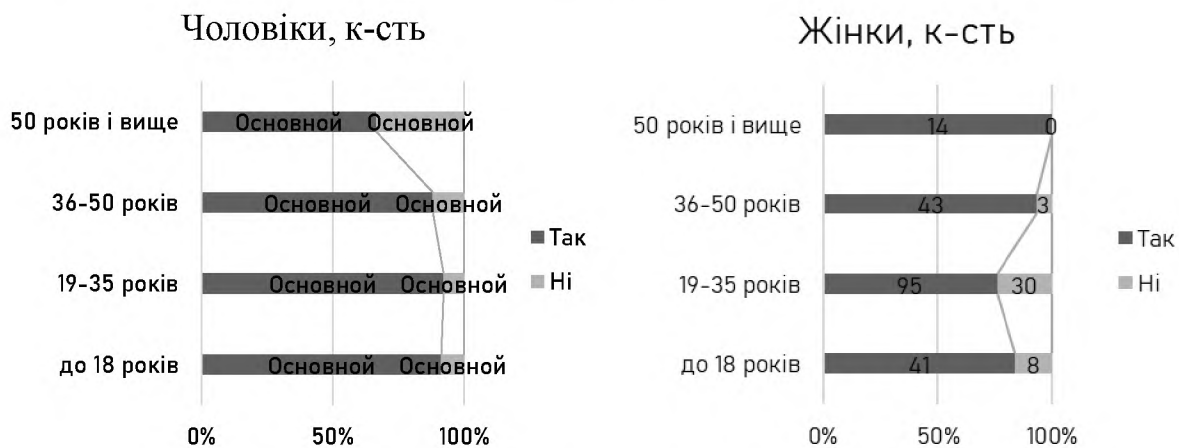

Рис. 2. Аналіз відповідей на питання – Чи плануєте Ви бюджет?

За даними рис. 2, можна зробити висновок, що населення приділяє достатню увагу плануванню сімейного бюджету. У вирішенні даного питання, чоловіки є більш дисциплінованими – лише 9,3% відповіли «ні», тоді як серед жінок – 17,5% не приділяють увагу плануванню витрат. Більшість відповідей «ні» дали жінки вікової категорії 19-35 років.

У таблиці 2 представлені результати проведеного дослідження з питань структури витрат сімейного бюджету. Кожній групі витрат респонденти надавали пріоритет від 1 до 6 залежно від важливості та необхідності.

Аналіз відповідей за пріоритетом 1, дозволив визначити особливості структури витрат сімейного бюджету у чоловіків та жінок.

Таблиця 2

Результати проведеного дослідження з питань структури витрат сімейного бюджету (за пріоритетом 1)

Групи витрат	Чоловіки		Жінки	
	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%
Харчування	28	26,2	59	25,2
Комунальні послуги	20	18,7	50	21,4
Освіта	16	15,0	24	10,3
Розваги	14	13,1	35	15,0
Відпочинок	9	8,4	12	5,1
Заощадження	20	18,7	54	23,1

Так, найбільшу питому вагу серед витрат сімейного бюджету становлять витрати на харчування. На другій позиції для жінок у пріоритеті витрати на заощадження, на третьому – комунальні послуги. Чоловіки цим витратам приділяють рівнозначну увагу – 18,7% у структурі відповідей припадає на заощадження та комунальні послуги. Чоловіки віддають перевагу освіті, а жінки – витратам на розваги. Обидві групи респондентів – й чоловіки, й жінки – відпочинку приділяють найменшу увагу.

Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів за результатами аналізу структури витрат сімейного бюджету

Пріоритетність витрат	Харчування		Комунальні послуги		Освіта		Розваги		Відпочинок		Заощадження	
	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж	Ч	Ж
1	28	59	20	50	16	24	14	35	9	12	20	54
2	19	48	30	60	10	34	13	33	18	46	13	18
3	10	12	14	20	29	74	21	45	12	44	15	39
4	6	21	11	21	22	55	22	44	33	51	12	42
5	17	44	21	48	12	24	17	33	27	55	13	30
6	27	55	11	35	8	23	20	44	8	26	36	51

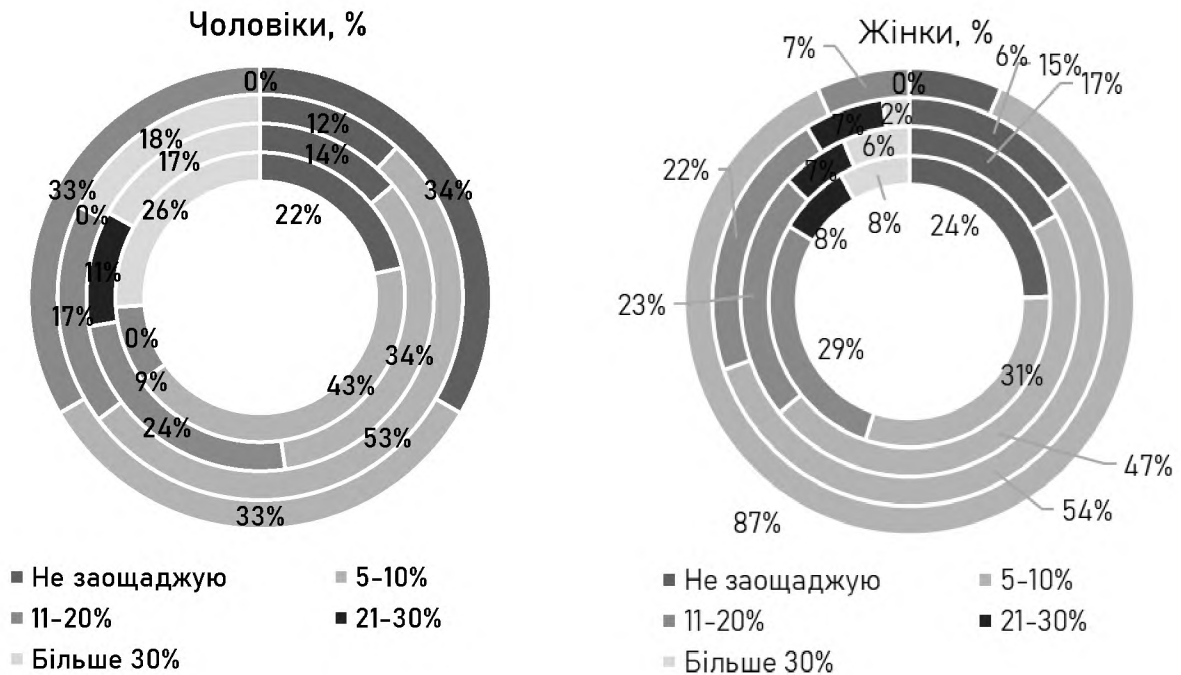

Рис. 3. Структура відповідей респондентів на питання - Який відсоток від доходів Ви заощаджуєте?

Аналіз структури витрат сімейного бюджету показав, що населення приділяє достатню увагу заощадженням. На запитання «Який відсоток від доходів Ви заощаджуєте?» більшість чоловіків й жінок відповіли – у межах 5-10% та 11-20%. Це класичний показник, який рекомендують більшість фінансових аналітиків. Залишається достатньо високим відсоток респондентів, які не заощаджують зовсім. Таких осіб більше серед чоловіків. Серед жінок визначена категорія, які на заощадження витрачають від 21 до 30% своїх доходів.

У таблиці 4 представлені результати аналізу напрямків використання заощаджень.

Таблиця 4

**Розподіл відповідей респондентів за результатами аналізу напрямків
використання заощаджень**

Пріорите тність витрат	Відкрити депозитни й рахунок у банку		Інвестувати		Банківсь кі метали		Іноземна валюта		Відкрити власну справу		Придбати нерухоміс ть		Зберігати кошти вдома в «скляній банці»		Інше	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
1	21	48	12	31	5	14	15	17	7	18	8	21	19	38	20	47
2	15	23	17	50	13	25	12	23	12	28	9	18	22	41	7	26
3	8	27	13	27	26	56	18	41	13	21	23	42	2	14	4	6
4	18	28	7	18	15	36	21	57	17	44	13	35	8	14	8	9
5	12	29	14	35	17	27	15	41	21	47	12	25	6	9	10	14
6	11	20	17	24	11	38	10	22	17	30	20	64	11	16	10	20
7	8	21	15	32	14	26	8	11	9	27	11	17	25	62	17	38
8	14	38	12	17	6	12	17	22	11	26	10	12	14	40	31	74

Респондентам було запропоновано такі варіанти використання заощаджень: відкрити депозитний рахунок у банку, інвестування, купівля банківських металів та іноземної валюта, відкриття власної справи, придбання нерухомості, зберігання коштів вдома в «скляній банці» та інші.

Таблиця 5

**Результати проведеного дослідження з питань напрямків
використання заощаджень (за пріоритетом 1)**

Групи витрат	Чоловіки		Жінки	
	Кількість відповідей	%	Кількість відповідей	%
Відкрити депозитний рахунок у банку	21	19,6	48	20,5
Інвестувати	12	11,2	31	13,2
Банківські метали	5	4,7	14	6,0
Іноземна валюта	15	14,0	17	7,3
Відкрити власну справу	7	6,5	18	7,7
Придбати нерухомість	8	7,5	21	9,0
Зберігати кошти вдома в «скляній банці»	19	17,8	38	16,2
Інше	20	18,7	47	20,1

Аналіз відповідей респондентів з питань напрямків використання заощаджень (за пріоритетом 1) показав, що найбільшу перевагу жінки й чоловіки віддають відкриттю депозитного рахунку; 18,7% чоловіків та 20,1% жінок обрали варіант відповіді – «інше». Значний відсоток респондентів віддає перевагу «зберіганню коштів вдома в «скляній банці»». Також, 14,0% чоловіків обрали «іноземну валюту» як напрям використання заощаджень, а 13,2% жінок вважають, що потрібно інвестувати тимчасово вільні кошти.

Таблиця 6

**Розподіл відповідей респондентів за результатами аналізу способів
оплати рахунків**

Вік	Готівкою в касу	Готівкою в касу, користуюсь терміналом	Готівкою в касу, користуюсь Терміналом, через онлайн-сервісами	Готівкою в касу, через онлайн сервісами	Користуюсь терміналом	Користуюсь терміналом, через онлайн-сервіси	Через онлайн сервіси
Чоловіки:							
Кількість відповідей	15	5	18	4	18	8	39
%	14,0	4,7	16,8	3,7	16,8	7,5	36,4
Жінки:							
Кількість відповідей	29	18	21	14	33	17	102
%	12,4	7,7	9,0	6,0	14,1	7,3	43,6

Аналіз відповідей респондентів щодо способу оплати рахунків показав, що 60,7% чоловіків - учасників опитування, не використовують готівкові розрахунки, що є позитивним фактором. Серед жінок цей показник становить 65%, у тому числі 43,6% жінок та 36,4% чоловіків під час розрахунків використовують онлайн-сервіси, що свідчить про активний процес діджиталізації банківських послуг.

На запитання «Якими послугами банків Ви користуєтесь?» 122 респондента обрали варіант відповіді – банківські картки; 56 респондентів обрали – банківські картки та розрахунково-касові операції; 44 респондента зазначили, що найчастіше звертаються до банків з приводу оформлення банківських карток, депозитних рахунків, кредитів та оплата частинами.

Із загальної чисельності респондентів, 94 особи відповіли, що не мають жодного страхового поліса; 89 респондентів зазначили, що мають медичний поліс та 48 респондентів уклали страхові угоди з «Автоцивілки». Незначна частина респондентів має страховий поліс від нещасних випадків та страхування майна. Страховий поліс з недержавного пенсійного страхування не користується популярністю серед респондентів. Така ситуація пов'язана з низьким рівнем довіри населення до фінансового ринку та низьким рівнем обізнаності у сучасних страхових продуктах. На питання «Чи довіряєте Ви фінансовому сектору» (рис. 4) 70% чоловіків та 71% жінок відповіли – «Частково».

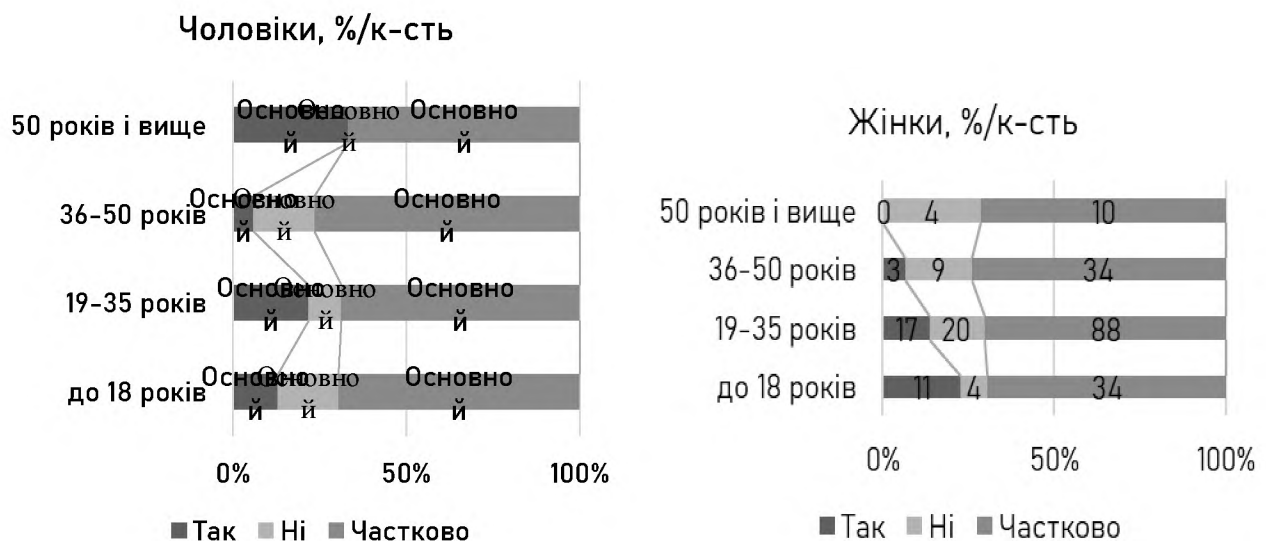

Рис. 4. Структура відповідей респондентів на питання – Чи довіряєте Ви фінансовому сектору?

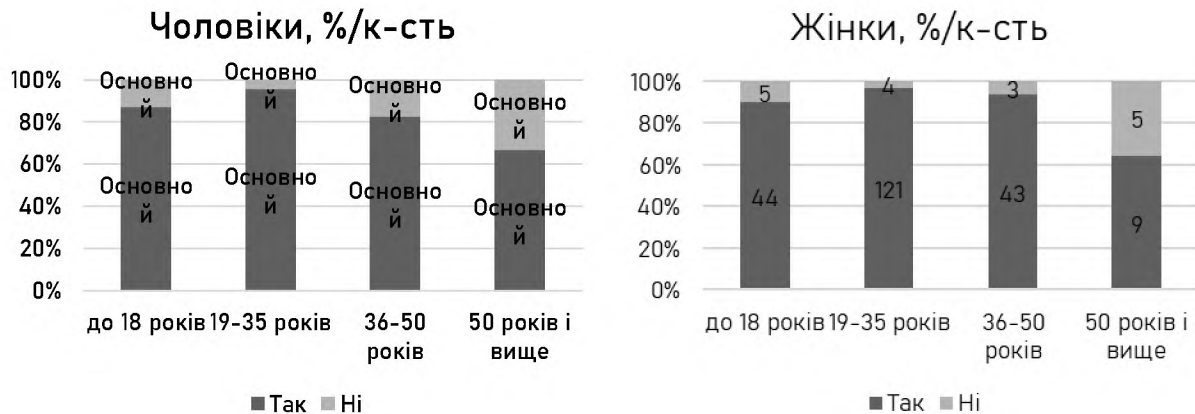

Рис. 5. Структура відповідей респондентів на питання – Як Ви вважаєте, підвищення фінансової грамотності населення підвищить загальний добробут країни?

Поряд з цим, більшість респондентів у кожній віковій групі вважають, що підвищення фінансової грамотності населення матиме позитивний вплив на загальний добробут країни (рис.5).

За даними опитування, були також визначені напрямки використання сучасних фінансових інструментів, які найбільше цікавлять респондентів та за якими є потреба в отриманні консультацій та рекомендацій щодо застосування у повсякденному житті (табл. 7).

Таблиця 7

Розподіл відповідей респондентів на питання – «Чи бажаєте Ви отримувати консультації про використання сучасних фінансових інструментів у повсякденному житті?»

Кількість респондентів, осіб	Напрями використання фінансових інструментів, які потребують консультування
184	Онлайн-сервіси
178	Банківські картки
169	Медичне страхування
121	Депозитні продукти
99	Пенсійні продукти
71	Кредитні продукти

Виходячи з даних таблиці 7, можна зробити висновок, що на сучасному етапі населення найбільше цікавлять та хвилюють питання, що пов'язані з використанням онлайн-сервісів та банківських карток; особливостями медичного страхування та порядок відкриття депозитних рахунків.

Фінансова інклюзія трактується як рівень доступу населення до фінансових послуг та здатність їх ефективно використовувати, що вимірюється через поведінку, знання та ставлення споживачів [3]. Фінансову інклюзію можна розглядати як процес забезпечення рівного доступу до фінансових послуг, їх ефективного використання та інтеграції вразливих груп населення у фінансову систему, що має як економічне, так і соціальне значення. Фінансова інклюзія є важливим чинником соціально-економічного розвитку, адже забезпечує рівний доступ громадян до фінансових послуг та сприяє зростанню добробуту. В Україні цей процес має стратегічне значення, проте його реалізація стикається з низкою бар'єрів, що уповільнюють інтеграцію населення у сучасну фінансову систему.

Низький рівень фінансової грамотності населення України залишається однією з ключових перешкод для розвитку інклюзивної фінансової системи. Дослідження Національного банку України та міжнародних організацій свідчать, що значна частина громадян не володіє базовими знаннями щодо управління особистими фінансами, інвестування та кредитування [2, 3]. Це призводить до поширених проблем, таких як відсутність заощаджень, фінансова нестійкість та підвищена вразливість до шахрайських схем. Особливо критичною є ситуація серед молоді, яка демонструє найнижчі показники фінансової компетентності, що підтверджує необхідність інтеграції фінансової освіти у навчальні програми [5]. Недостатня фінансова грамотність також обмежує участь населення у сучасних фінансових інструментах, включаючи електронні платежі та інвестиційні продукти. Це негативно впливає на рівень довіри до банківської системи та стримує розвиток безготівкової економіки [4]. Крім того, низька обізнаність громадян у сфері фінансів знижує ефективність державних програм з підтримки фінансової інклюзії. Таким чином, проблема фінансової грамотності

має комплексний характер і потребує системних рішень, спрямованих на освітні ініціативи, підвищення доступності інформації та розвиток культури раціонального фінансового планування.

Обмежений доступ до фінансової інфраструктури у сільських регіонах України залишається системною проблемою, яка суттєво впливає на рівень фінансової інклюзії. За даними Національного банку України, станом на 2023 рік кількість банківських відділень скоротилася майже на 40% порівняно з 2016 роком, причому найбільше закриттів відбулося саме у малих містах та сільських громадах [2]. У багатьох громадах відсутні банківські відділення, платіжні термінали та належне інтернет-покриття, що ускладнює використання сучасних фінансових послуг. За оцінками USAID, лише близько 55% сільського населення має доступ до базових банківських послуг, тоді як у містах цей показник перевищує 80% [5].

Це призводить до домінування готівкових розрахунків. Так, частка безготівкових операцій у сільських регіонах становить лише близько 35% від загального обсягу транзакцій, тоді як у містах – понад 60% [14]. Така нерівномірність доступу до фінансових послуг між містом і селом формує соціально-економічну нерівність та знижує ефективність державних програм підтримки розвитку територій.

Крім того, обмежена інфраструктура ускладнює процес кредитування аграрного сектору та підприємництва, що стримує інноваційний розвиток сільських територій. Так, частка кредитів, наданих аграрним підприємствам у сільських громадах, становить лише 12% від загального кредитного портфеля банків [15], що свідчить про низький рівень фінансової підтримки цього сектору. Відсутність належних каналів фінансової комунікації знижує рівень довіри населення до банківських інститутів та страхових компаній.

У ЄС подібні проблеми вирішуються через активне впровадження фінтех-рішень та розвиток цифрових платформ. У країнах Центральної Європи понад 85% населення користується онлайн-банкінгом, тоді як в Україні цей показник у сільських регіонах не перевищує 40% [4]. Таким чином, обмежений доступ до

фінансової інфраструктури у сільських регіонах не лише знижує якість життя населення, але й гальмує інтеграцію країни у глобальну фінансову систему.

Соціально-економічні бар'єри є однією з ключових причин низького рівня фінансової інклюзії в Україні. Значна частина населення має обмежені доходи: за даними Державної служби статистики, у 2023 році близько 27 % домогосподарств витрачали понад половину своїх доходів лише на харчування, що знижує можливості для використання фінансових продуктів [24]. Рівень бідності залишається високим – майже 5,9 млн осіб перебувають за межею відносної бідності, що ускладнює доступ до банківських послуг та кредитування.

Соціально-економічні бар'єри проявляються також у нерівності між містом і селом: у сільських регіонах рівень користування банківськими рахунками становить лише 38 %, тоді як у містах цей показник перевищує 65 % [5]. Низький рівень зайнятості та нестабільність доходів у сільському господарстві обмежують здатність населення брати участь у довгострокових фінансових програмах. Крім того, значна частина економічної активності здійснюється у тіньовому секторі, який за оцінками Міністерства економіки становить близько 30 % ВВП України [25]. Це знижує прозорість фінансових потоків і ускладнює інтеграцію громадян у формальну фінансову систему.

Таким чином, соціально-економічні бар'єри в Україні мають комплексний характер: вони поєднують низькі доходи, нерівність доступу до фінансових послуг, високий рівень тіньової економіки та недостатню фінансову грамотність. Подолання цих бар'єрів потребує системних реформ, спрямованих на зменшення бідності, розвиток інфраструктури та підвищення рівня фінансової культури населення.

У рамках реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року на кафедрі фінансів, обліку і оподаткування затверджено НДДКР – «Детермінанти фінансової інклюзії та визначення їх впливу на соціально-економічний розвиток регіону» - державний реєстраційний номер: 01211Л10094. Метою НДДКР є розробка та удосконалення науково-методичних засад і практичного інструментарію щодо визначення проблем та ефективних шляхів

поширення фінансової інклюзії як ключового фактору соціально-економічного розвитку регіону.

Галузь застосування результатів дослідження:

Отримані результати дослідження мають широкий спектр практичного застосування, що охоплює як інституційний, так і індивідуальний рівень впровадження. Зокрема, вони можуть бути використані:

- органами місцевого самоврядування — для розробки стратегій соціально-економічного розвитку територій, враховуючи показники доступу до фінансових послуг;

- у практиці фінансових установ — для адаптації банківських продуктів до потреб малозабезпечених верств населення, удосконалення каналів надання послуг у сільській місцевості;

- освітніми та громадськими організаціями — для формування програм підвищення фінансової грамотності населення;

- аналітичними центрами — для моніторингу ефективності державної політики у сфері фінансової інклюзії;

- у науково-дослідній діяльності — як методологічна база для подальших досліджень взаємозв'язку фінансового доступу та економічного зростання;

- у сфері домогосподарств — для формування навичок раціонального фінансового планування, покращення доступу до кредитних і страхових інструментів, посилення фінансової стійкості домогосподарств, особливо в умовах економічної нестабільності;

- у сфері підприємницьких структур — для вдосконалення механізмів фінансування малого та середнього бізнесу, впровадження програм мікрофінансування, підвищення обізнаності щодо наявних фінансових сервісів, адаптації продуктів банківського сектору до потреб підприємців. — як методологічна база для подальших досліджень взаємозв'язку фінансового доступу та економічного зростання.

За результатами проведеного дослідження було отримано низку важливих наукових і прикладних результатів, які охоплюють усі рівні дослідження — від

визначення ключових соціальних бар'єрів до побудови прикладних моделей політики інклюзії. Дослідження підтвердило тісний зв'язок між рівнем фінансової інклюзії та динамікою соціально-економічного розвитку громад. Завдяки використанню багаторівневого аналітичного підходу вдалося не лише комплексно оцінити рівень інклюзії у вибраних регіонах, а й сформувані практичні інструменти для її підвищення, що засвідчують тісний зв'язок між рівнем фінансової інклюзії та соціально-економічними параметрами регіонального розвитку. Застосування багаторівневого методологічного підходу дозволило здійснити комплексну оцінку стану фінансової інклюзії, визначити її структурні детермінанти, кількісно оцінити її вплив на соціально-економічні процеси та розробити конкретні рекомендації для органів місцевого самоврядування та бізнесу.

1. Визначено основні бар'єри та ризики недостатньої фінансової інклюзії. Найбільш вагомими бар'єрами доступу до фінансових послуг виявилися: обмежена кількість банківських установ у сільських громадах, нерозвинена платіжна інфраструктура, низький рівень фінансової грамотності, недовіра до фінансових установ, слабка цифрова компетентність населення, відсутність цільових фінансових продуктів для вразливих груп (пенсіонери, ВПО, малозабезпечені). Ідентифіковано високі ризики фінансової ізоляції серед сільських жінок, молоді до 25 років і самозайнятого населення, яке не є зареєстрованими підприємцями.

2. Розроблено систему кількісних та якісних індикаторів оцінки фінансової інклюзії. До системи увійшли п'ять блоків показників: охоплення (кількість відкритих рахунків, банкоматів, POS-терміналів), доступності (відстань до фінансової установи, наявність мобільного зв'язку), використання (питома вага безготівкових розрахунків, обсяг операцій через онлайн-банкінг), якості (наявність консультаційних послуг, рівень скарг) та фінансової грамотності (результати опитувань і навчальних ініціатив). Запропонована індикаторна модель апробована на прикладі трьох областей (Запорізької, Кіровоградської,

Херсонської), що дало змогу побудувати інтегральний індекс фінансової інклюзії для кожної з громад.

3. Розроблено прогностичну модель впливу фінансової інклюзії на динаміку соціально-економічних змін у громаді. Модель дозволяє варіювати вхідні параметри (рівень банківського обслуговування, фінансова освіта, цифровізація) та прогнозувати ефекти в коротко- і середньостроковій перспективі. За інтеграційним сценарієм прогнозується збільшення зайнятості на 3,5% та інвестицій на 9% протягом трьох років за умови активного впровадження програм цифрової інклюзії.

4. Сформульовано практичні рекомендації для органів місцевого самоврядування і малого бізнесу щодо реалізації фінансово-інклюзивної політики. Запропоновано створення муніципальних фінансових центрів, розширення мережі POS-терміналів у селах, упровадження програм менторства та консультацій для населення, підтримка фінансової освіти в школах і ЦНАПах.

5. Підготовлено проектні пропозиції до місцевих стратегій сталого розвитку з урахуванням індексів фінансової інклюзії як одного з показників ефективності розвитку людського капіталу.

Для органів місцевого самоврядування:

1. Для органів місцевого самоврядування результати дослідження надали можливість ідентифікувати соціальні групи з найбільшим рівнем фінансової уразливості (сільські жінки, молодь, ВПО, домогосподарства з нестабільними доходами), а також встановити локальні чинники, які стримують доступ до фінансових інструментів. Зокрема, органам ОМС надано інструментарій для аналізу банківської інфраструктури на території громади, рівня цифрової доступності, показників довіри до фінансових установ. Це дозволяє цільово планувати муніципальні заходи для подолання інфраструктурних та інформаційних бар'єрів. недостатньої фінансової інклюзії. Найбільш вагомими бар'єрами доступу до фінансових послуг виявилися: обмежена кількість банківських установ у сільських громадах, нерозвинена платіжна інфраструктура, низький рівень фінансової грамотності, недовіра до фінансових

установ, слабка цифрова компетентність населення, відсутність цільових фінансових продуктів для вразливих груп (пенсіонери, ВПО, малозабезпечені). Ідентифіковано високі ризики фінансової ізоляції серед сільських жінок, молоді до 25 років і самозайнятого населення, яке не є зареєстрованими підприємцями.

2. Органам місцевого самоврядування запропоновано уніфікований методичний інструмент оцінки стану фінансової інклюзії на території громади. Інтегральний індекс, сформований на основі п'яти блоків показників, може використовуватись при підготовці соціально-економічного профілю громади, паспорту територіальної громади, стратегії розвитку та щорічного бюджетного планування. Індикатори дають змогу виявляти диспропорції доступу до фінансових послуг між окремими населеними пунктами, мікрорайонами та соціальними групами. оцінки фінансової інклюзії. До системи увійшли п'ять блоків показників: охоплення (кількість відкритих рахунків, банкоматів, POS-терміналів), доступності (відстань до фінансової установи, наявність мобільного зв'язку), використання (питома вага безготівкових розрахунків, обсяг операцій через онлайн-банкінг), якості (наявність консультаційних послуг, рівень скарг) та фінансової грамотності (результати опитувань і навчальних ініціатив). Запропонована індикаторна модель апробована на прикладі Запорізької області, що дало змогу побудувати інтегральний індекс фінансової інклюзії для кожної з громад.

3. Для органів місцевого самоврядування це відкриває можливості обґрунтованого включення цільових показників інклюзії до стратегічних цілей громади. Аналітичні моделі демонструють, як інвестиції у фінансову інклюзію (розвиток мережі POS-терміналів, цифрова освіта, залучення банківських партнерів) прямо впливають на зростання зайнятості, доходів населення та підприємницької активності в громаді. Це створює основу для більш ефективного залучення державних субвенцій, донорських коштів і формування партнерств із фінансовими інституціями., який виявив значущі зв'язки між рівнем фінансової інклюзії та соціально-економічними показниками. Встановлено, що зростання індексу фінансової інклюзії на 0,1 бала

супроводжується збільшенням рівня зайнятості на 1,2%, середнього доходу на душу населення — на 8,5%, кількості новостворених підприємств — на 2,6%, обсягу інвестицій — на 5,3%. Отримані моделі мають високий рівень пояснювальної сили ($R^2 > 0,7$) і можуть бути використані для прогнозування регіонального розвитку.

4. Для органів місцевого самоврядування така модель може застосовуватись при розробці сценаріїв розвитку ОТГ, оцінці потенціалу економічного зростання та формуванні показників ефективності програм підтримки бізнесу, зайнятості, інвестиційної політики. Модель дозволяє порівнювати сценарії з урахуванням інвестицій у фінансову грамотність, цифрові сервіси й інфраструктуру. впливу фінансової інклюзії на динаміку соціально-економічних змін у громаді. Модель дозволяє варіювати вхідні параметри (рівень банківського обслуговування, фінансова освіта, цифровізація) та прогнозувати ефекти в коротко- і середньостроковій перспективі. За інтеграційним сценарієм прогнозується збільшення зайнятості на 3,5% та інвестицій на 9% протягом трьох років за умови активного впровадження програм цифрової інклюзії.

5. Запропоновано створення муніципальних фінансових центрів або консультаційних пунктів на базі ЦНАПів, розширення мережі POS-терміналів і банкоматів у сільській місцевості, інтеграцію фінансової освіти у систему позашкільної та неформальної освіти. Також рекомендовано налагодити співпрацю з регіональними відділеннями банків і страхових компаній для реалізації спільних пілотних проєктів із підвищення інклюзії. для ОМС і малого бізнесу щодо реалізації фінансово-інклюзивної політики. Запропоновано створення муніципальних фінансових центрів, розширення мережі POS-терміналів у селах, упровадження програм менторства та консультацій для населення, підтримка фінансової освіти в школах і ЦНАПах.

6. Результати дослідження адаптовано у вигляді методичних матеріалів для використання під час розробки стратегічних документів громади. Індекси фінансової інклюзії запропоновано включати до системи моніторингу ефективності реалізації стратегій, програм місцевого економічного розвитку та

бюджетного планування. Це дозволяє посилити цільовий характер фінансових інтервенцій у найуразливіші групи населення та території. до місцевих стратегій сталого розвитку з урахуванням індексів фінансової інклюзії як одного з показників ефективності розвитку людського капіталу.

Для фінансових установ:

1. Визначено основні бар'єри та ризики недостатньої фінансової інклюзії. Для фінансових установ це дозволяє точніше сегментувати цільові групи клієнтів, зокрема вразливі категорії населення, і враховувати бар'єри доступу при розробці банківських продуктів.
2. Розроблено систему індикаторів оцінки фінансової інклюзії, що дозволяє банкам та іншим установам точніше оцінити потенціал і планувати вихід на нові території чи соціальні групи.
3. Проведено економетричний аналіз, який підтвердив вплив фінансової інклюзії на дохід, зайнятість та інвестиції. Ці моделі можуть бути використані банками для прогнозування попиту та обґрунтування відкриття нових офісів.
4. Розроблено прогностичну модель, яка дозволяє фінансовим установам моделювати реакцію ринку на впровадження нових фінансових сервісів.
5. Сформульовано практичні рекомендації щодо розвитку цифрових сервісів, розширення мікрофінансування, створення простих банківських продуктів для фінансово незахищених груп.
6. Підготовлено проектні пропозиції для участі фінансових установ у програмах сталого розвитку територій, із використанням індексів інклюзії як показників соціального впливу.

Для освітніх та громадських організацій

Для освітніх та громадських організацій результати дослідження стали основою для створення адаптованих освітніх програм з фінансової грамотності та цифрової компетентності. Виявлені бар'єри дозволили визначити цільові аудиторії освітніх ініціатив — зокрема, молодь, пенсіонерів, внутрішньо переміщених осіб. Розроблено методичні підходи до підвищення обізнаності про фінансові послуги, впровадження навчальних модулів у формальній та

неформальній освіті, а також підтримку участі громадських організацій у проєктах з підвищення фінансової інклюзії. для розробки навчальних програм з фінансової грамотності з урахуванням реальних бар'єрів, виявлених у дослідженні. Зокрема, надано методичні рекомендації для впровадження фінансово-освітніх ініціатив у школах, ЦНАПах, молодіжних центрах. Виявлені проблеми цифрової та фінансової необізнаності вразливих груп (пенсіонери, ВПО, молодь) дозволяють громадським організаціям ефективно планувати освітні кампанії та тренінги, спрямовані на підвищення базових фінансових компетенцій населення.

Отримані результати дослідження можуть бути використані у процесі формування обласних і муніципальних стратегій розвитку, при розробці програм регіонального економічного зростання, фінансової освіти населення, цифрової трансформації публічних сервісів. у процесі формування обласних і муніципальних стратегій розвитку, при розробці програм регіонального економічного зростання, фінансової освіти населення, цифрової трансформації публічних сервісів.

Теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання на мікро- та макрорівні збалансованого господарювання підприємств та органів влади

Оцінка першоджерел засвідчує, що завдяки зусиллям низки вчених сформовано загальне теоретичне уявлення щодо організації обліку та звітності про сталий розвиток. Водночас практика засвідчує наявність питань до побудови системи такого обліку, упорядкування місця і ролі її основних складових. Розв'язання проблеми теоретико-методологічних засад побудови обліковоаналітичного забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств здійснено за допомогою системного підходу з виділенням загальної методології обліку, яка визначає мету, суб'єкт, об'єкт, методи, стратегію, принципи, технологію та функції.

Дослідження засвідчують, що ефективність прикладного обліку сталого розвитку потребує уваги до його технічної підсистеми та підсистем обліково-інформаційного, аналітичного, аудиторського (контрольного) та бюджетного забезпечення. Аналіз практики та вивчення праць попередників засвідчує й те, що дієздатність системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку ґрунтується на врахуванні галузевих особливостей методології та організації обліку. Ці дослідження дали змогу узагальнити складові системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, що сформовані з системоутворюючих компонентів: підсистеми облікового забезпечення (всі види традиційного обліку із залученням нової складової обліку сталого розвитку); підсистеми аналітичного забезпечення (аналізу); підсистем контролю (аудиту) та бюджетування (інформатизації). Усі підсистеми діють під впливом етапів формування – від збору інформації до звітності.

Розроблення методології функціонування кожної підсистеми системи обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва є підґрунтям для виокремлення трьох ідентичних блоків, які відображають специфічні особливості конкретного виду забезпечення: методика, організаційна структура, управлінські процедури (технологія). Сформульовано сутність поняття «система обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку аграрного підприємництва» як упорядковану, самостійну, повністю або частково децентралізовану, відповідну цілям управління систему спостереження, збору, ідентифікації, реєстрації, узагальнення, обробки, контролю й аналізу економічної, соціальної та екологічної інформації, засновану на перевагах сучасних технологій для розроблення.

Останнім часом спостерігається зростаюча тенденція до розширення інструментів і методів оцінки реалізації підприємництвом політики сталого розвитку. Але більшість методичних розробок обмежуються можливостями традиційного бухгалтерського обліку, що характеризується тільки фінансовими показниками. Крім того, наявні методики оцінки є вузькоспеціалізованими за різних умов використання.

Для прикладу, систематизація критеріїв та алгоритмів процедури оцінки сталого розвитку в сільському господарстві об'єднує два основних підходи: перший – характеризується точним вимірюванням окремих чинників і їх поєднанням у цифрові параметри; другий – розглядає індикатори як вираз складних ситуацій, коли індикатор є змінною, яка трансформує інформацію щодо складного процесу, тенденції або стану в зрозумілішу форму.

Вирішення проблеми інформаційної обмеженості оціночних процедур потребує доповнення критеріїв відбору й оцінки показників сталого розвитку, необхідних сьогодні: за економічними, екологічними та соціальними аспектами; на глобальному, національному, регіональному, організаційному та підприємницькому рівні; у коротко-, середньо- та довгостроковому фокусі.

Логічною релевантною реакцією на такі зміни є розширення предмета та об'єктів бухгалтерського обліку й доповнення звітності різнобічною інформацією фінансового та нефінансового характеру щодо дотримання підприємством політики сталого розвитку. Це дасть змогу виявити різноманітні поєднання досліджуваних аспектів сталого розвитку (екологічний, економічний, соціальний), типів показників та ризиків, виокремити мету та цілі, об'єкт вивчення (продукція або організація), рівень аналізу (локальний 15 або глобальний), застосовуваний підхід, спосіб агрегації (грошова оцінка, показники, бали, дерево цілей тощо).

Новий погляд щодо удосконалення методики вимірювання сталого розвитку потребує розроблення окремого теоретико-методологічного концепту обліковоаналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання підприємств та державних органів влади на відповідність їхньої діяльності вимогам політики сталого розвитку. Запропоновано здійснювати оцінювання сталого розвитку аграрних підприємств і регіонів на основі системи обліково-аналітичних показників, утворених з трьох підсистем – економічної, еколого-організаційної і соціально-територіальної, що характеризується певними властивостями з номенклатурою даних та передбачає розрахунок проміжних інтегрально-аналітичних показників. Кожному показникові надається бальна оцінка з огляду на максимально можливу, визначену методикою, що передбачає використання

загального інтегрального показника обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств чи регіонів (рис. 6).

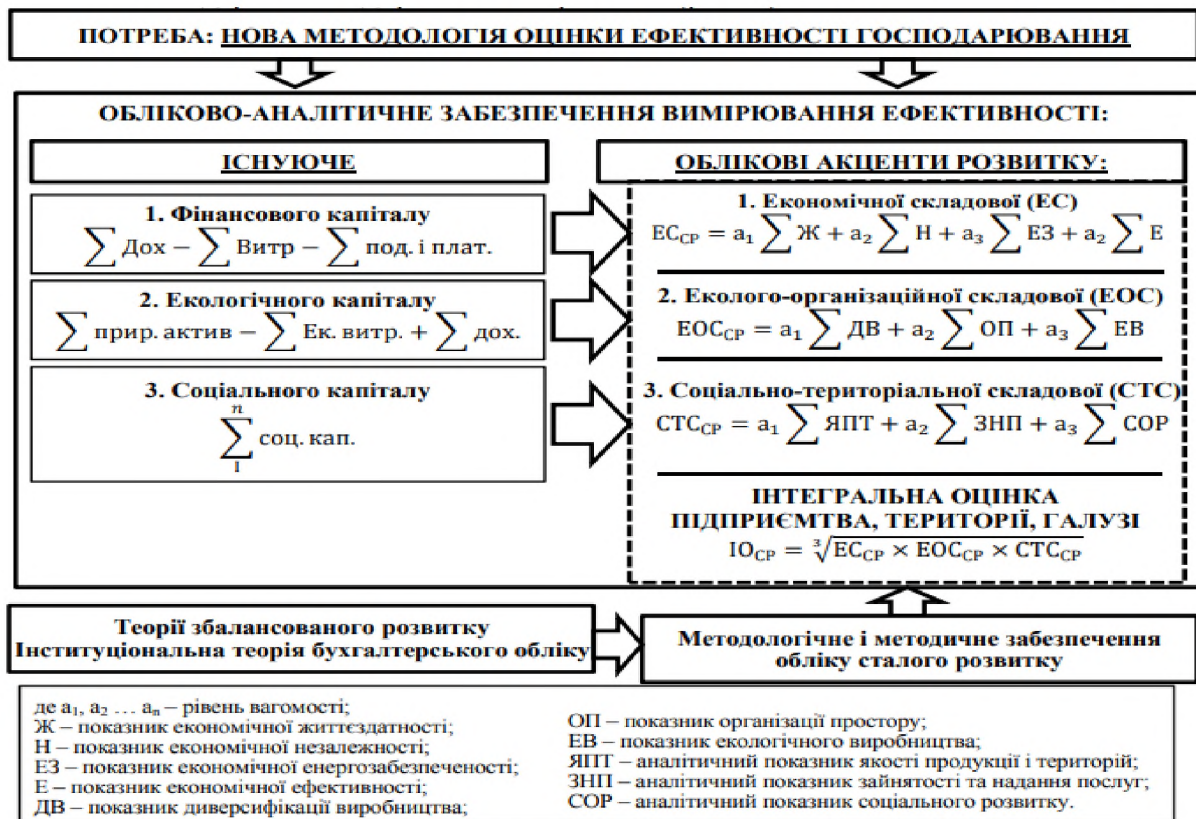

Рис. 6. Теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку оцінювання збалансованого господарювання підприємств та органів влади

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Запропонована методика може бути використана як для визначення показника сталого розвитку окремого регіону країни, так і індивідуально для аграрного підприємства. При використанні запропонованих формул та обліково-аналітичних показників проведено інтегральну оцінку рівня сталого розвитку сільського господарства за регіонами та загалом по Україні (рис. 7). Оцінено складові сталого розвитку регіонів і таким чином виявлено сильні та слабкі аспекти розвитку. Було визначено загальний інтегральний показник для України, що відповідає значенню середнього рівня – 60 балів у 2016 р. та 65,3 бали у 2017 р. Це свідчить про те, що не зважаючи на різну тенденцію щодо сталого розвитку у регіонах, в цілому Україна не тільки утримує, а й поступово нарощує рівень сталого розвитку сільського господарства.

Рис. 7. Результативність запропонованого обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання (інтегральна оцінка сталого розвитку сільського господарства по регіонах України .)

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Запропонований теоретико-методологічний концепт обліково-аналітичного забезпечення розвитку методів оцінювання на мікро- та макрорівні є, з одного боку, уніфікованим інструментом аналізу зміни облікової політики, розбудови аналітичності бухгалтерського обліку, удосконаленні зовнішньої та внутрішньої звітності, а з іншого – універсальним важелем спонукання дотримання ефективної політики сталого розвитку менеджерами підприємств та органами місцевої і державної влади

Методичні документи з системою кількісних і якісних індикаторів оцінки фінансової інклюзії для використання на рівні територіальних громад

У межах виконання науково-технічної програми розроблено методичні документи, що містять систему кількісних та якісних індикаторів для оцінювання рівня фінансової інклюзії на локальному (громадському) рівні. У основу підходу покладено концептуальні засади фінансової інклюзії, запропоновані Світовим банком, OECD, AFI та іншими міжнародними інституціями, з адаптацією до соціально-економічних умов України. Розробка

обґрунтована необхідністю удосконалення інструментарію для прийняття управлінських рішень у сфері доступу до фінансових послуг, що є важливим чинником соціальної справедливості, економічного розвитку та згуртованості громад.

Методичний підхід до формування системи індикаторів базується на принципах: комплексності (врахування інфраструктурних, поведінкових, соціальних, правових та цифрових аспектів інклюзії); доступності збору та інтерпретації даних (використання офіційної статистики, відкритих даних, результатів локальних опитувань); порівнюваності в динаміці (можливість застосування для моніторингу та прогнозування тенденцій); адаптивності до специфіки регіонів і громад (гнучкість у доборі вагових коефіцієнтів та методик розрахунку з урахуванням соціально-економічного профілю громади).

Система включає два основні типи індикаторів: кількісні індикатори — об'єктивні показники, що підлягають точному вимірюванню та порівнянню (наприклад, кількість фінансових точок надання послуг на 10 тис. осіб); якісні індикатори — суб'єктивні або контекстні характеристики, що ґрунтуються на оцінках користувачів (наприклад, рівень довіри до банків або рівень фінансової грамотності).

Таблиця 8

Методичні документи пропонують багаторівневу систему індикаторів, згруповану за чотирма основними модулями:

Блок оцінки	Опис змісту
1. Інфраструктурна доступність	Кількість банківських відділень, банкоматів, POS-терміналів; покриття інтернет-банкінгом; наявність фінансових послуг у сільській місцевості
2. Реальне використання фінансових послуг	Частка населення з банківськими рахунками; користування страховими, кредитними, інвестиційними інструментами; обсяги безготівкових операцій
3. Фінансова грамотність і поведінка	Рівень знань з питань фінансів, здатність до бюджетування, заощаджень; результати локальних опитувань
4. Інклюзивність для вразливих груп	Доступ осіб з інвалідністю, пенсіонерів, безробітних, ВПО; врахування мовних, цифрових, фізичних бар'єрів

Запропоновано поетапний алгоритм оцінки:

1. Збір первинних даних — із відкритих реєстрів, локальних статистик, опитувань населення.
2. Нормалізація та шкалювання показників — для уніфікації та зіставлення між громадами.
3. Розрахунок вагових коефіцієнтів — з урахуванням пріоритетів кожної громади.
4. Формування інтегрального Індексу фінансової інклюзії громади — з деталізацією по підіндексах.
5. Візуалізація та картування результатів — для прийняття управлінських рішень.

У рамках апробації система була протестована в 5 територіальних громадах із різним соціально-економічним профілем. Отримані результати підтвердили:

- високу інформативність Індексу фінансової інклюзії громади у розрізі локальної політики;
- можливість виявлення “білих плям” у доступі до послуг;
- ефективність рекомендацій для інтеграції в програми розвитку громад.

Склад методичних документів

1. Методичні рекомендації щодо збору та інтерпретації даних;
2. Шаблони опитувальників і форм звітності;
3. Інструкції до розрахунку Індексу фінансової інклюзії громади;
4. Зразки картограм та аналітичних звітів;
5. Рекомендації для інтеграції в стратегії розвитку територіальних громад та регіонів.

Очікуваний ефект від впровадження

- Посилення адресності державної підтримки;
- Зменшення соціальної вразливості окремих груп;
- Оптимізація політики цифрової трансформації та розвитку фінансової грамотності;

- Підвищення інституційної спроможності громад щодо управління фінансовими ресурсами.

Аналітичний звіт щодо емпіричної оцінки впливу фінансової інклюзії на зайнятість, доходи населення та інвестиційну привабливість регіонів

Фінансова інклюзія розглядається як інструмент забезпечення економічного зростання та зменшення соціально-економічної нерівності. Рівень її розвитку істотно впливає на здатність громадян використовувати сучасні фінансові інструменти, зокрема банківські, страхові, інвестиційні та цифрові сервіси. Зважаючи на обмежений рівень інклюзії в окремих регіонах України, виникає необхідність об'єктивної кількісної оцінки її впливу на ключові індикатори регіонального розвитку: зайнятість, доходи населення та інвестиційну привабливість.

Методика дослідження

1.1. Побудова індексу фінансової інклюзії, розраховано як зважений агрегований показник, що враховує:

- інституційний доступ: кількість банківських відділень, поштових та фінансових установ на 10 тис. населення;
- цифровий доступ: частка населення, що використовує інтернет-банкінг;
- фінансова активність: обсяг операцій за рахунками на одну особу;
- інклюзія домогосподарств: охоплення базовими банківськими та кредитними продуктами.

Інформацію було зібрано з відкритих джерел Держстату [28], НБУ [29], Міністерства фінансів України [30], досліджень USAID [32] та Світового банку [31].

1.2. Економетричні інструменти

Кореляційний аналіз — для встановлення рівня залежності між індексом фінансової інклюзії та соціально-економічними показниками.

Регресійний аналіз (множинна лінійна регресія) — для виявлення характеру та сили впливу індексу фінансової інклюзії на зайнятість, доходи та обсяги інвестицій.

Залежні змінні:

- Y_1 — рівень зайнятості (у % до працездатного населення);
- Y_2 — середньомісячний дохід домогосподарств;
- Y_3 — інвестиції в основний капітал на одну особу.

2. РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ

2.1. Кореляційна оцінка

Показник	Коефіцієнт кореляції з ІФІ	Статистична значущість	Інтерпретація
Рівень зайнятості	$r = 0,71$	$p < 0.01$	Сильна позитивна кореляція
Середньомісячний дохід	$r = 0,82$	$p < 0.01$	Дуже сильна позитивна кореляція
Інвестиції на особу	$r = 0,76$	$p < 0.05$	Високий позитивний зв'язок

Отримані результати вказують на прямий статистично значущий зв'язок між фінансовою інклюзією та регіональними показниками добробуту.

2.2. Результати регресійного моделювання

Модель 1: Вплив індексу фінансової інклюзії на зайнятість

$$Y_1 = \beta_0 + \beta_1 * \text{ІФІ} + \varepsilon$$

$$\beta_1 = 0,52; R^2 = 0,63; p = 0,008$$

Пояснює 63% варіації рівня зайнятості. Значення $\beta_1 = 0,52$ свідчить, що зростання індексу фінансової інклюзії на 1 п. супроводжується зростанням зайнятості на 0,52 п.п.

Модель 2: Вплив індексу фінансової інклюзії на доходи населення

$$Y_2 = \beta_0 + \beta_1 * \text{ІФІ} + \varepsilon$$

$$\beta_1 = 0,61; R^2 = 0,68; p = 0,004$$

Найсильніша модель. Збільшення фінансової інклюзії асоціюється з підвищенням середніх доходів на регіональному рівні.

Модель 3: Вплив індексу фінансової інклюзії на інвестиційну привабливість

$$Y_3 = \beta_0 + \beta_1 * \text{ІФІ} + \varepsilon$$

$$\beta_1 = 0,49; R^2 = 0,59; p = 0,015$$

Індекс фінансової інклюзії є суттєвим фактором зростання інвестицій в регіони. Імовірно, що ширший доступ до фінансових інструментів покращує інвестиційний клімат.

Результати кількісного аналізу свідчать про наявність прямого взаємозв'язку між рівнем фінансової інклюзії та соціально-економічним розвитком регіонів. Отримані залежності є логічно зумовленими:

- доступ до фінансових послуг підвищує можливості домогосподарств для заощаджень, інвестування та участі в підприємницькій діяльності;
- розширення цифрових каналів (інтернет-банкінг, мобільні платежі) знижує транзакційні витрати, стимулює внутрішнє споживання та інвестиції;
- економічна активність зростає завдяки доступу до кредитних продуктів — зокрема мікрокредитування та агрофінансування.

Таким чином, регіони з вищим рівнем фінансової інклюзії демонструють кращу динаміку за ключовими соціально-економічними показниками.

Розробити регіональні програми стимулювання інклюзії, зокрема через підтримку фінтеху, розвиток інфраструктури небанківських установ та навчання фінансової грамотності.

Залучати громади до моніторингу інклюзії шляхом регулярного збору даних і оцінки ефективності регіональних політик.

Запровадити систему публічної звітності з індексу фінансової інклюзії на рівні територіальних громад — для забезпечення прозорості та підзвітності місцевої влади.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження підтвердило, що фінансова інклюзія є одним із ключових драйверів соціально-економічного розвитку регіонів, оскільки забезпечує розширення доступу населення і бізнесу до фінансових ресурсів, інструментів заощадження, кредитування, страхування та цифрових фінансових сервісів незалежно від рівня доходів, віку чи місця проживання. В умовах децентралізації, цифрової трансформації та зростання соціально-економічних ризиків фінансова інклюзія набуває стратегічного значення як інструмент зниження нерівності, активізації підприємництва, мобілізації інвестиційного потенціалу та посилення фінансової стійкості територіальних громад.

У межах виконання науково-дослідної роботи було комплексно досліджено детермінанти фінансової інклюзії, розроблено систему її кількісної оцінки, здійснено емпіричний аналіз впливу рівня фінансового доступу на ключові параметри соціально-економічного розвитку регіонів та апробовано інструменти розширення фінансової інклюзії для домогосподарств, підприємницьких структур і органів місцевого самоврядування.

У результаті дослідження встановлено, що фінансова інклюзія чинить суттєвий позитивний вплив на економічний розвиток регіонів. Зокрема, доступ до банківських, кредитних і цифрових фінансових сервісів сприяє розширенню діяльності малого та середнього бізнесу, підвищенню рівня зайнятості, зростанню доходів населення та активізації інвестиційних процесів. Фінансово інклюзивні регіони характеризуються вищою економічною стійкістю, здатністю адаптуватися до кризових явищ та ефективніше акумулювати внутрішні фінансові ресурси. Особливу роль відіграє цифровізація фінансових послуг, яка зменшує територіальні бар'єри доступу, підвищує прозорість фінансових операцій і створює передумови для розвитку безготівкової економіки.

Доведено, що фінансова інклюзія має вагомий соціальний ефект, проявляючись у зменшенні фінансової вразливості населення, підвищенні

фінансової грамотності, посиленні соціальної мобільності та розширенні можливостей для економічної самореалізації. Доступність фінансових послуг сприяє більш раціональному управлінню доходами домогосподарств, формуванню заощаджень, зростанню фінансової безпеки та покращенню якості життя населення. Розвиток фінансової інклюзії також виступає важливим інструментом подолання бідності та зменшення соціально-економічної нерівності, що відповідає цілям сталого розвитку.

У ході дослідження ідентифіковано ключові бар'єри фінансової інклюзії: обмежену доступність фінансової інфраструктури в сільських громадах, недостатній рівень фінансової та цифрової грамотності, недовіру до фінансових установ, слабку орієнтацію фінансових продуктів на потреби вразливих груп населення. Розроблено інтегральну систему індикаторів фінансової інклюзії, що дозволяє здійснювати моніторинг доступності фінансових послуг, виявляти регіональні диспропорції та обґрунтовувати управлінські рішення у сфері соціально-економічного розвитку.

Емпіричні результати підтвердили наявність стійкого кореляційного зв'язку між рівнем фінансової інклюзії та показниками зайнятості, доходів населення, підприємницької активності та інвестиційної привабливості громад. Побудовані прогностичні моделі засвідчують, що розширення фінансової інклюзії здатне забезпечити мультиплікативний ефект для місцевої економіки та формувати довгострокові передумови сталого розвитку регіонів.

Апробація освітніх, консультаційних і цифрових інструментів фінансової інклюзії для домогосподарств, підприємців та органів місцевого самоврядування підтвердила ефективність комплексного підходу, який поєднує розвиток фінансової грамотності, удосконалення фінансової інфраструктури та впровадження цифрових сервісів. Запропоновані методичні рекомендації можуть бути використані органами місцевого самоврядування при розробці стратегій розвитку громад, програм підтримки підприємництва, політики зайнятості та фінансової освіти населення.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що фінансова інклюзія виступає системним чинником економічного зростання та соціальної стабільності, забезпечує ширше залучення населення до економічного життя, сприяє формуванню фінансово стійких територіальних громад та створює підґрунтя для реалізації політики сталого розвитку регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Bank. Global Findex Database 2021: Measuring Financial Inclusion and the Fintech Revolution. Washington, DC: World Bank, 2022. URL: <https://globalfindex.worldbank.org>.
2. Національний банк України. Фінансова інклюзія в Україні: аналітичний огляд. Київ: НБУ, 2024. URL: <https://bank.gov.ua>.
3. OECD. Financial Literacy and Inclusion: Results of OECD/INFE Survey. Paris: OECD Publishing, 2022. URL: <https://www.oecd.org>.
4. European Commission. Digital Finance Strategy for the EU. Brussels: European Commission, 2020.
5. USAID. Financial Sector Transformation Project: Financial Literacy Survey in Ukraine 2023. Київ: USAID, 2023. URL: <https://fsr.org.ua>.
6. Кузнєцова О. В. Фінансова інклюзія як фактор соціально-економічного розвитку України. *Економіка та держава*. 2022. № 11. С. 45–49.
7. Гриценко А. А. Проблеми та перспективи розвитку фінансової інклюзії в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 4. С. 12–25.
8. Кравченко Л. М. Фінансова інклюзія як інструмент забезпечення економічної безпеки держави // *Економіка та управління*. 2022. № 3. С. 21–28.
9. Мельник Т. В. Цифровізація фінансових послуг як фактор розвитку фінансової інклюзії в Україні // *Фінанси, облік і аудит*. 2023. № 5. С. 33–41.
10. Савчук Б. І. Проблеми та перспективи фінансової інклюзії в умовах посткризового розвитку економіки України // *Вісник Київського національного економічного університету*. 2022. № 7. С. 56–64.
11. Дьяченко О. С. Фінансова грамотність як передумова розвитку фінансової інклюзії в Україні // *Економіка і суспільство*. 2023. № 12. С. 102–108.
12. Шевченко І. В. Розвиток фінансової інклюзії в Україні: інституційні та регуляторні аспекти. *Фінанси України*. 2024. № 1. С. 14–27.
13. Петренко О. В. Соціальні аспекти фінансової інклюзії: інтеграція вразливих груп населення. *Соціально-економічні проблеми сучасного розвитку*. 2023. № 9. С. 88–95.

14. Чеберяко Д. С. Фінансова інклюзія як чинник соціально-економічного розвитку регіонів України. *Фінанси України*, 2021, № 4, с. 45–58..
15. Масний В. В. Фінансова інклюзія та цифровізація фінансових послуг: регіональний аспект. *Економіка та держава*, 2022, № 9, с. 32–38.
16. Петреченко С. А. Фінансова інклюзія як основа сталого розвитку регіонів / С. А. Петреченко. – Харків: Фінанси, 2022.
17. Лазор О. Д. Інституційні механізми розвитку фінансової інклюзії в системі публічного управління. *Публічне адміністрування: теорія та практика*, 2021, № 2, с. 81–90..
18. Мерінова С. В. Фінансова грамотність населення як передумова розвитку фінансової інклюзії. *Науковий вісник Університету банківської справи*, 2022, № 1, с. 54–61.
19. Aaron H. J. Social protection and financial inclusion: challenges for modern economies. Oxford: Oxford University Press, 2020.
20. Barr N. The economics of the welfare state. 6th ed. Oxford: Oxford University Press, 2021
21. Bonoli G. Digitalisation, social policy and financial inclusion. *Journal of European Social Policy*, 2022, Vol. 32(4), pp. 412–426..
22. Anderson C. Financial inclusion and regional development in the digital economy. London: Routledge, 2021.
23. Ferrari M. Financial resilience, inclusion and sustainable development. *Sustainable Finance Review*, 2023, Vol. 5(2), pp. 97–115.
24. Кравченко О.О., Чорна Т.О. Проблеми фінансової інклюзії в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 11 (293).
25. Гудзь О.Є., Правдюк М.В. Фінансові інклюзії як атрактор пост воєнної трансформації фінансової системи України. *Управління змінами та інновації*. – 2025. № 15. С. 73-78.
26. Yatsukh, O., Chyhyrskyi, A., Purhani, S.H. The Impact of Digital Ecosystems on the Financial Management Efficiency in State Institutions Theoretical and Practical Research in the Economic Fields, 2024, 15(2 Special Issue), с 471–480

27. Чкан І. О. Інклюзивні аспекти соціально-економічного розвитку регіону / І. О. Чкан. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2022.
28. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/index.html>
29. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
30. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>
31. Офіційний сайт Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>
32. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021 р. Звіт за результатами дослідження. Проекту USAID «Трансформація фінансового сектору» URL: https://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf

Перелік наукових робіт, які опубліковані за результатами науково-дослідної роботи

№	П.І.Б. автора (ів)	Назва роботи	Видавництво, журнал (назва; рік; том; номер; випуск; перша-остання сторінки статті, тез)
Фахові публікації			
1.	Трусова Н.В., Чкан І.О., Гривківська С.М.	Робота інструментів грошово-кредитної політики центрального банку в умовах глобальної невизначеності	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2021. №2(44). С. 202-208
2.	Косторной С. В.	Застосування знижених ставок ПДВ на сільськогосподарську продукцію	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. №1. С.46-52
3.	Трусова Н. В., Чкан І. О.	Платіжні системи в Україні та ризики їх функціонування	Бізнес Інформ. 2021. №1. С. 257–263
4.	Trusova, N. Chkan, I.	Minimization of risks of payment systems of banking institutions	(2021), Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 2
5.	Чкан А.С., Чкан І.О.	Консалт-аналіз передумов ефективного підприємництва у період карантинних обмежень в Україні та світі	Науковий огляд: економіка та управління. № 2 (72). 2021. С. 45-50
6.	Чкан А. С., Чкан І.О., Рубан О.	Тайм-менеджмент як інструмент оптимізації роботи менеджерів із закупівель	Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 172. – Дніпро: ПДАБА, 2021. – 94 с. С. 61-67
7.	Трусова Н.В., Чкан І.О., Гривківська С.М.	Робота інструментів грошово-кредитної політики центрального банку в умовах глобальної невизначеності	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2021. №4.
8.	Ganna Sobko1, Maryna Halkevych, Olena O. Yatsukh, Julia Shuldiner, Tatyana I. Bernevek	Ecological Problems of Ukraine Related to Urbanization, Migration and State of War	Environment and Ecology Research, Vol. 10, No. 6, pp. 635 - 647, 2022
9.	N.V. Trusova, T.L. Krasnodied, V. S. Demko, O.H. Zakharchenko, O.S. Morozova, Ya.V. Katsemir	Guarantee of safe innovative development of the tourist industry of Ukraine	GeoJournal of Tourism and Geosites. 2022. 41(2). 422-432.
10.	N. Trusova, N. Kotvytska, T. Pikhniak,	Attracting Foreign Investment in Cyclic	Scientific Horizons. 2022. 25(5). 101-116.

	M. Pavlova, S. Plotnichenko, A. Sakun	Imbalances of the Economy	
11.	N. Trusova, O. Vasylyeva, I. Kolokolchukova, A. Konovalenko, I. Herasymenko	Marketing Support of Corporate Social Responsibility of Agri-Food Enterprises	Scientific Horizons, 2022, 25(7), 101-114.
12.	N.V. Trusova, I.V. Svyynous, Yu. O. Prus, O.Yu. Havryk, A.V. Ivanovskiy	Assessment of agricultural lands as the basis of Ukraine's food supply	International Journal of Environmental Studies. 2022, 12, 1-14.
13.	Alrowwad, A.M., Alhasanat, K.A., Sokil, O., Halko, S., Kucherikova, S.	Sustainable transformation of agricultural accounting	Agricultural and Resource Economics, 2022, 8(2), pp. 5–29
14.	Sokil, O., Kucherikova, S., Kostyakova, A., Sokil, Y., Shkvyria, N.	The Context of «Globalization Versus Localization» After the World Pandemic and Quarantine	Studies in Computational Intelligence this link is disabled, 2022, 1010, pp. 77–85
15.	Darya Trachova, Iryna Belova, Svitlana Stender, Olena Tomchuk, Oksana Danilochkina	Rationale for the need to use blockchain technology to record and control operations for the export of grain (the example of Ukraine)	Independent Journal of Management & Production, V13. №3, 2022/5/1
16.	Н.В. Трусова, І.В. Колокольчикова, М.А. Полегенька	Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад: внутрішня інтеграція та фінансова спроможність	Ефективна економіка. 2022. №2.
17.	Н.В. Трусова, О.В. Гривківська, Н.М. Котвицька	Економічна безпека підприємств сільського господарства в інноваційно-інвестиційній діяльності	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. №1(45). С. 61-68.
18.	Н.В. Трусова, Л.О. Болтянська	Економічні засади соціально-поведінкової діяльності сімейних форм аграрного виробництва	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. №1(45). С. 69-74.
19.	Н.В. Трусова, Д.В. Єременко	Цифровізація інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів бізнесу в мережевій ІТ-системі	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. №1(45). С. 75-82.
20.	Н.В. Трусова, Н.Г. Віговська, О.С. Пристемський	Стабілізація кредитно-інвестиційної діяльності банків	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. №1(45). С. 90-97.
21.	Н.В. Трусова	Концепція	Збірник наукових праць ТДАТУ

		маркетингового забезпечення корпоративної соціальної відповідальності підприємств агропродовольчої сфери	імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. №1(45). С. 111-117.
22.	Н.В. Трусова, О.С. Пристемський, Л.В. Мельник, В.Л. Дума	Фінансові потоки та їх вплив на формування високоліквідних активів підприємств	Збірник Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2022. № (1)45. С. 99-105.
23.	Н.В. Трусова, І.І. Вініченко, Н.К. Дьяченко	Моделювання бізнес-процесів сільськогосподарських підприємств	Агросвіт. 2022. №4. 18-24.
24.	Н.В. Трусова, О.С. Пристемський, Л.М. Мельник	Управління фінансовими потоками господарської діяльності: інструменти та стабілізатори фінансової безпеки розвитку суб'єктів сільського господарства	Modern Economics. 2022. №34. С. 116-121.
25.	Н.В. Трусова, Н.М. Кондрацька, В.Л. Дума	Стійкість розвитку похідних фінансових інструментів у банківській системі	Modern Economics. 2022. №35. С. 123-129.
26.	Н. В. Трусова, І. В. Свиноус, Н. М. Присяжнюк, Ю. В. Федорук, Н. М. Федорук	Формування витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України	Агросвіт. 2022. № 23. С. 16-23.
27.	Голуб Н.О.	Емфітевізіс: історія та проблеми обліку	Проблеми системного підходу в економіці, 2022, 1(87) С. 77-82
28.	Кучеркова С.О.	Окремі аспекти податку на доходи фізичних осіб	Галицький економічний вісник. – № 6 (73) 2022. С.16-24
29.	N.V. Trusova, I.V. Svyynous, Yu. O. Prus, O.Yu. Havryk, A.V. Ivanovskiy	Assessment of agricultural lands as the basis of Ukraine's food supply	International Journal of Environmental Studies. 2023, 12, 1-14.
30.	N.V. Trusova, S.M. Tsviliy, D.P. Mykhailyk, V.O. Ogloblina, T.V. Marusei	Innovative Incentives of the Tourism Industry in the Period of Post-Conflict Reconstruction of Ukraine	Review of Economics and Finance. 2023. № 21. P. 1237-1248.
31.	N. V. Trusova, S. M. Tsviliy, D. Gurova, V. Demko, V. V. Samsonova	Budget Instruments for Stimulating the Development of the Investment Potential of the Tourism Industry in Ukraine	Economic Affairs. 2023. № 68(01s). P. 253-269.
32.	T. Popova, P. Makarenko, N. Trusova, A. Karpenko, V.	Activation of Business Processes in Service Cooperation of Rural	Rivar Universidad de Santiago de Chile. 2023. Vol. 10, № 29. P. 99-120.

	Pilyavsky, I. Svynous	Territories of Ukraine	
33.	Trusova, N.V., Nekhai, V.V., Litvinov, V.I., Ahieieva, I.V.	Management of Reengineering of Business Processes of the Transport System Enterprises at Freight Transportation Gestión de reingeniería en los procesos de negocio de empresas del sistema de transporte de carga	<i>Revista Iberoamericana de Viticultura Agroindustria y Ruralidad</i> , 2023, 10(30), pp. 129–151
34.	Trusova, N., Hryvkivska, O., Kukina, N., Makarenko, P., Pilyavsky, V.	Optimal Criteria of Investment Potential in Innovation Cycles of the Economic System of Agro-Industrial Enterprises	Economic Affairs (New Delhi)This link is disabled., 2023, 68, pp. 869–880
35.	Trusova, N., Vasylyeva, O., Sokolov, A., Bilenko, O., Hil, L.	Efficiency Management of Human Capital with the Change of the Social and Economic System of Ukraine	Economic Affairs (New Delhi)This link is disabled., 2023, 68, pp. 687–692
36.	Trusova, N.V., Plotnichenko, S.R., Huhul, O.Y., Voronina, Y., Horbova, N.	Reconstruction of the Real Estate the Territorial Communities in the Digital Space of Anti-Crisis Management	Economic Affairs (New Delhi)This link is disabled., 2023, 68, pp. 693–704
37.	Trusova, N., Makarenko, P., Popova, T., Pochernina, N., Karas, Y.	Implementing the resource potential sustainability of small-scale agricultural entities in cooperative associations of Ukraine	Rivista di Studi sulla SostenibilitaThis link is disabled., 2023, 2022(2), pp. 323–345
38.	Natalia V. Trusova, Iryna O. Chkan, Nataliia M. Kondratska, Natalia Yu. Zakharova and Svitlana O. Osypenko.	Cybersecurity of the Banking Sector in the Context of Digitalization of the World's Economy.	THE BANKING LAW, 2023, Vol 140, №9. P. 471-502
39.	Angela Barseghyan, Sandra Serafin, Anna Kostyakova, Ghazwan Saleem Naamo, Moataz Ibrahim Qinbr.	Financial and analytical assessment of the costs of maintaining large urban park spaces in the Mediterranean on the example of Barcelona.	Scientific Horizons. 2023. 26(4). 108-118.
40.	N. Trusova, L. Boltianska, H. Syrotyuk. D. Utechenko, V. Byba	Management paradigm improving the productivity of farms based on the principles of agricultural consulting	Scientific Horizons. 2023. Vol. 26(10). P. 180-190
41.	Н.В. Трусова, І.О. Чкан	Кіберзахист банківської системи України в умовах цифрових трансформацій	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №1(47). С. 151-163.
42.	Н.В. Трусова, Н.В. Кукіна	Соціально-економічна домінанта розвитку	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного

		підприємництва на сільських територіях	(економічні науки). 2023. №1(47). С. 220-229.
43.	Н.В. Трусова, І. В. Свиноус, Ю. С. Гринчук, Н. М. Присяжнюк, А. Я. Шевченко	Теоретичні підходи до розуміння поняття категорії «ефективність функціонування суб'єктів господарювання»	Агросвіт. 2023. № 9-10. С. 18-26.
44.	Н. В. Трусова, І. В. Свиноус, Ю. С. Гринчук, О. І. Слободенюк, К. В. Гринчук	Методичні засади розуміння поняття «ефективність суб'єктів господарювання»	Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 9. С.53-59.
45.	Трусова Н.В., Цвілій С.М.	Стійкий безпечний інноваційний розвиток у вітчизняній територіальній туристичній дестинації	Інтелект XXI. Науковий економічний журнал. 2023. №2. С. 42-50
46.	Ортіна Г.В., Трусова Н.В	Управління безпекою особистості як парадигма сталого розвитку гендерно-орієнтованого бюджетування	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №2(48). С. 31-37.
47.	Трусова Н.В., Сакун А.Ж	Амортизаційна політика як парадигма інвестиційної безпеки України	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №2(48). С. 78-85.
48.	Трусова Н.В.	Державна фінансова інклюзія як драйвер модернізації пенсійної системи України	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №2(48). С. 95-102.
49.	М. І. Ібатуллін, Н. В. Трусова, О. В. Гривківська	Моніторинг продовольчого ринку: європейський досвід та виклики для України	Ефективна економіка. 2023. № 2.
50.	Т.І. Яворська, Н.В.Трусова	Аналітичні аспекти розвитку туристичного бізнесу в регіональній соціально-економічній дестинації	ModernEconomics. 2023. №37. С. 108-114.
51.	Н.В. Трусова	Консолідована модель управління фінансами страхових компаній	Ефективна економіка. 2023. № 3.
52.	М. Ібатуллін, Н. Трусова, О. Гривківська	Концептуальні основи організаційно-економічного регулювання продовольчого ринку	Економічний аналіз. 2023. №1(33). С. 29-36.
53.	Н.В. Трусова	Мисливське господарство як галузь економіки: зарубіжний досвід та виклики для України	Ефективна економіка. 2023. №4.

54.	Г.В. Ортіна, Н.В. Трусова	Державне управління безпекою особистості в контексті сталого розвитку та національної безпеки	Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління. 2023. Вип. 2(19). С. 66-74.
55.	Трусова Н.В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М., Покотило І. А.	Методичні підходи до оцінки ефективності мисливських господарств	Ефективна економіка. 2023. №11.
56.	Трусова Н.В., Козак В.М.	Концептуальні підходи до визначення сутності фінансової безпеки суб'єктів агропродовольчого ринку в умовах цифровізованої екосистеми.	Modern Economics. 2023. №41. С. 127-135
57.	Цап В.Д.	Новий порядок державної підтримки шляхом здешевлення вартості кредитів	Агропро. Розділ. Дотації. К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2023. -№ 04/2023(7). – С. 4-12.
58.	Цап В.Д.	Потенційна загроза забруднення земельної ділянки вибухонебезпечними предметами	Агропро. Розділ. Клуб успішних аграріїв. К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2023. -№ 05/2023(9). – С. 30-32
59.	Кучеркова С.О.	Формування місцевих бюджетів та напрями їх покращення в умовах децентралізації	Галицький економічний вісник. – № 1 (80) 2023. С.49-58
60.	Сахно Л.А.	Еколого-економічні чинники та їх вплив на облікову політику і аудит земельних ресурсів	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки), №1(47), 2023. С. 176-189
61.	Косторной С.В.	Віртуальні активи: державне регулювання, оцінка, оподаткування	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2023. №3(49).
62.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Розвиток гендерного бюджетування в Україні: інструмент фінансової безпеки в умовах збройного конфлікту	Бізнес Інформ. 2021. №11.
63.	Yatsukh, O., Chyhyrnskyi, A., Purhani, S.H.	The Impact of Digital Ecosystems on the Financial Management Efficiency in State Institutions	Theoretical and Practical Research in the Economic Fields, 2024, 15(2 Special Issue), с 471–480
64.	Lyudmyla, A., Oksana, Tsap V., Bohdan, F.	Informational Support for Communication of Reinvestment Recovery of the Economy	Lecture Notes in Networks and Systems, 2024, 927 LNNS, с 193–205

65.	Цап В Д	Державний грант для переробних підприємств	Агро про. Розділ. Дотації. – К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2024. -№ 03/2024(16). – С. 18-21
66.	Trusova N.	Economic Dominance of Resource Opportunities of Hunting Farms in the Environmental Policy of Ukraine	Modern Economics. 2024. №43. С. 125-132
67.	Цап В Д	Інвентаризація договорів оренди	Агро про. Розділ. Спецтема. – К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2024. -№ 08/2024(16).
68.	Трусова Н.В., Сакун А.Ж.	Трансформація інституційної бізнес-моделі аграрного виробництва з траєкторією до «зеленої» економіки	Modern Economics. 2024. №44. С. 213-220
69.	Trusova N. V., Prystemskyi O. S.	Modeling a new business environment of agricultural production in conditions of transition to a green economy	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №1(50). С. 41-49
70.	Trusova N.V., Stepaniuk R.S.	Institutional provision of economic security and stabilization of the development of agricultural enterprises	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №1(50). С. 50-56
71.	Trusova N.V., Hrytsenko O. M.	Budget policy of Ukraine in the crisis period and challenges of the post-war reconstruction of the financial system	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №1(50). С. 128-137
72.	Трусова Н.В., Мельник О.В.	Методичний підхід до імплементації цифрових технологій метaproctopy в інфраструктуру фінансового ринку	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №1(50). С. 138-148
73.	Петрук О. М., Трусова Н.В., Защипас С.М.	Ефективність інфляційного таргетування в Україні	Ефективна економіка. 2024. №8
74.	Трусова Н.В., Костюк М.В., Корнієнко В.А.	Антикризові сценарії міжгалузевої взаємодії переробно-харчових агрохолдингів в цілісній системі економічних відносин з аграрними підприємствами	Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2024. Том 35 (74). № 3. С. 35-41
75.	Трусова Н.В., Мельник О.В.	Особливості імплікації цифрових технологій метaproctopy в інфраструктурі фінансового ринку	Modern Economics. 2024. №46. С. 128-135

76.	Трусова Н. В., Присяжнюк Н. М., Мазур Т.Г., Роль Н.В., Федорук Н.М.	Теоретичні підходи до розуміння поняття «продовольча безпека»	Агросвіт. 2024. № 18. С. 9-15
77.	Трусова Н.В., Данилишин М.С.	Теоретичні аспекти розвитку фінансового потенціалу бурякоцукрового підкомплексу України в умовах євроінтеграції	Економіка та суспільство. 2024. № 67
78.	Трусова Н., Артімонова І., Козак В.	Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів агропродовольчого ринку на засадах нової моделі фінансово- кредитної політики	Економічний дискурс. 2024. Вип.1-2. С. 112-121
79.	Тулуш Л.Д., Трусова Н.В.	Фінансово-кредитна політика агропродовольчої галузі в умовах зміни інституційної доктрини України	Modern Economics. 2024. №47. С. 126-129
80.	Тулуш Л.Д., Трусова Н.В.	Геоелектронічна трансформація фінансово-кредитної політики агропродовольчої галузі України	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №3(52). С. 76-88
81.	Трусова Н.В., Кукіна Н.В., Шквиря Н.О.	Інфлюенс-маркетинг на ринку харчових продуктів і напоїв України: тренди, виклики, можливості	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2024. №3(52). С. 107-115
82.	Трусова Н. В., Степанюк Р.С.	Експортний потенціал аграрного сектора України в умовах глобального регулювання міжнародної торгівлі	Modern Economics. 2024. № 48. С. 137-146
83.	Akimova T., Prymak S., Kostyakova A., Usatenko O., Lytvynenko V	The Impact of Innovations in Enterprise Accounting and Control Systems on Optimizing the Analysis of Financial Reporting in the Transition to IFRS	Economic Affairs. 2024. Vol. 69, Iss. 1 Spec. P. 371–379
84.	Костякова А.А.	Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності та ризику його діяльності	Обліково-аналітичний базис управління економічною безпекою в системі сучасних ризиків та загроз: збірник тез учасників науково- педагогічного підвищення кваліфікації (01 жовтня - 12 листопада 2024 р., м. Київ, ТДВ

			«Інститут обліку і фінансів» НААН, ННЦ «Інститут аграрної економіки», ГО «Федерація аудиторів, бухгалтерів та фінансистів АПК України»). Київ: ТОВ «ВПО», 2024. С.108-110
85.	Nadiia i. Svynous, Nataliia O. Holub, Ihor V. Datsenko, Valerii hr. Sytnyk, Iryna M. Kapelista	Determinants of ensuring food security of manufacturers of the grain and oil group of ukraine on the european market	Żywność. Nauka. Technologia. Jakość, 2024, 31, 2 (139), 88 – 119
86.	Голуб Н.О.	Послуги: облік та формування собівартості	Бізнес навігатор 2024. Випуск 2(75) С. 70-73
87.	Голуб Н.О.	Особисте страхування: проблеми та перспективи	Український економічний часопис 2024. Випуск 5 С.41-43
88.	Голуб Н.О.	Проблемні питання обліку основних засобів	Збірник наукових праць Таврійського державного університету (економічні науки). - №4(53). – 2024. С. 75-82
89.	Sakhno L.A.	Audit under martial law: realities and prospects	Scientific Papers of Dmytro Motorny Tavrria State Agrotechnological University (economic sciences) Ed. T. I. Yavorska. Zaporizhzhia : Publishing House “Helvetica”, 2024. № 4 (53). p. 91- 102
90.	Цап В Д.	Програма «Доступні кредити 5-7-9»: обмін досвідом, рекомендації, облік	Агро про. Розділ. Бухгалтерський облік та оподаткування. – К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2023. -№ 12/2024 (24). – С. 25-28
91.	Безверхий К., Парасій-Вергуненко І., Юрченко О., Казак О., Житар М., Поддубна Н.	Концептуальні основи антикорупційного аудиту	Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2024. Том 6 (59). С. 77-89
92.	Феденько С., Плекан, М., Юрченко О.	Діджиталізація бухгалтерського обліку: сучасні тенденції та інструменти автоматизації	Економіка і регіон Economics and Region, 2024. Випуск 4 (95), С. 189–195
93.	Плекан М.Ю., Юрченко О.А., Возняк Р.А.	Роль бухгалтерської звітності у прийнятті управлінських рішень: оцінка фінансового результату	Електронний науковий періодичний журнал “Успіхи і досягнення у науці”. 2024. Випуск № 8(8). С. 777-789
94.	Момотюк Л.Є., Юрченко О.А., Кубицький Ю.С.	Аналіз системи оподаткування нерухомості, майна та інших видів власності	Інвестиції: практика та досвід. Випуск 15. с. 20-26
95.	Приймак Н. В., Юрченко О. А.	Аудит в управлінні суб'єктами господарювання	Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". 2024. №5
96.	Парасій-Вергуненко І.,	Аналітичні процедури в	Financial and Credit Activity Problems

	Безверхий К., Григоревська О., Матюха М., Юрченко О., Грищенко Н.	системі антикорупційного аудиту для забезпечення економічної безпеки підприємства	of Theory and Practice. 2024. Випуск 4 (57), 82–97
97.	Kucherkova S., Matviienko H.	The importance of the development of ecoinnovations in the transformation to a green economy	Acta Academiae Beregsasiensis. Economics : наук. журн. / редкол. : Р. Бачо, Н. Пойда-Носик, В. Макарович; Закарпат. угор. ін-т ім. Ф. Ракоці ІІ. Берегове, 2024. Вип. 6 (2024). 401 с. Текст укр., англ., угор.с. 102-113
98.	Kucherkova S.	FINANCING AND DEVELOPING SUSTAINABLE ENERGY EDUCATION IN UKRAINE	Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Innovative Solutions in Science: Balancing Theory and Practice» (October 28-30, 2024. San Francisco, USA). European Open Science Space, 2024. 183 p. 39-44
99.	Kucherkova S., Matviienko H.	The Comprehensive and Unified Approach To Financing And Developing Sustainable Energy Education In Ukraine	Conference on Sustainable Energy Education – SEED 2024. Valencia, Spain, 3 - 5 July 2024. 447-455
100.	Кучеркова С.	Функціонування ОТГ в Україні та перспективні напрями їх розвитку	Форсайт розбудови України: економіко-правовий та управлінський виміри: матеріали ІІ міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2024 р.). Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2024. 255 с.
101.	Plaksiuk O., Pankova L.	CAPITALIZATION OF INTELLECTUAL POTENTIAL: EDUCATIONAL AND MANAGERIAL ASPECT	Academy Review. 1 (60) pp. 36-49
102.	Якушев О., Моїсеєнко Л., Якушева О., Проданова Л., Плаксюк О., & Чепурда Л.	SOCIO-ECONOMIC SUSTAINABILITY OF THE TOURISM SECTOR ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC: GLOBAL AND UKRAINIAN DIMENSIONS	Financial and credit activity problems of theory and practice, 5(58), 484-499
103.	Плаксюк О.О., Якушев О.В., Близький А.М.	Впровадження практик світового досвіду антикризового	Управління економікою: теорія та практика. Чумаченківські читання. 2024 (Прийнято до друку)

		управління підприємствами	
104.	Renata Nováková, Olena Plaksiuk, Eva Habiňáková	INVESTMENT IN HUMAN CAPITAL AS A GUARANTEE OF THE COUNTRY'S ECONOMIC DEVELOPMENT IN WOODWORKING INDUSTRY	17th International Scientific Conference WoodEMA 2024. (Sofia, May 15th-17th, 2024) Green deal initiatives, sustainable management, market demands, and New production perspectives In the forestry-based sector. Proceedings of Scientific Papers
105.	ПЛАКСЮК Олена	ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ОПЕРАЦІЙ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В СЛОВАЧЧИНІ: ПРИЧИНИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗОВАНІ НАСЛІДКИ	Роль бухгалтерського обліку, аудиту та податкової політики у розбудові незалежної України на шляху до Європейського Союзу : зб. праць учасників III Міжнар. наук.-практ. конф. (7-8 листоп. 2024 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2024. 577 с.
106.	Голуб Н.О.	Обліково-фінансове забезпечення системи фінансової безпеки агропромислових підприємств у цифровій економіці.	Бізнес-навігатор Випуск 6(83) 2025 С.275-279
107.	Голуб Н.О.	Інвентаризація земель: економічні та облікові питання	Сталий розвиток економіки. № 3(54). 2025. С. 31-36
108.	Prystemskyi, O.S., Sakun, A.Z., Mokhnenko, A.S., Kostornoi, S.V., Antonov, R.A.	Innovations of the European Digital Space in the Banking Payment Services Market.	Studies in Business and Economics, 2025, 20(1), pp. 228–246.
109.	Кравченко О.О.	Проблеми фінансової інклюзії в Україні.	Економічний аналіз. 2025. № 35 (4).
110.	Кучеркова С.	Проблеми розподілу видатків бюджету між селами ОТГ	Acta Academiae Beregsasiensis. Economics : наук. журн. / редкол. : Р. Бачо, Н. Пойда-Носик, В. Макарович; Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II. Берегове, 2025. Вип. 9 (2025). 356 с. с.203-214
111.	Liudmyla Sakhno, Yarmila Tkach, Dmytro Sushko, Larysa Ocheretko, Yevhen Shevchenko	Exploring the Opportunities and Obstacles of Implementing Artificial Intelligence in Accounting and Auditing.	Journal of Information Systems Engineering and Management. 2025, №10 (2s).
112.	Кришталь, Г., Самофалова, М., Сахно, Л., Федина, В., Мокієнко, Т., & Єрмоласва, М	КІБЕРРИЗИКИ У ФІНАНСОВІЙ ТА БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ: АНАЛІЗ ПРЯМИХ І	Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice, 2(61), 125–140.

		СИСТЕМАТИЧНИХ ВТРАТ.	
113.	Kostyakova A.	TRANSPARENCY IN ACCOUNTING AND AUDITING OF UKRAINIAN TIMBER: EITI REPORTING AS A FACTOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT.	18th International Scientific Conference WoodEMA 2025. (Ohrid, North Macedonia, September 16th-19th, 2025 Wood for the future: integrating sustainability across industries. Proceedings of Scientific Papers
114.	Костякова А.А.	Звітність без кордонів: українські реалії в контексті МСФЗ.	Економіка та суспільство. 2025. № 74.
115.	Костякова А.А.	Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства в умовах невизначеності та ризику: управлінський аспект.	Галицький економічний вісник. 6(96).2025
116.	Костякова А.А., Копоть К. О.	Корпоративне управління та сталий розвиток: теоретико-методологічні засади.	.№ 11 (2025): Acta Academiae Beregsasiensis. Economics
117.	Чкан І. О., Трусова Н. В.	Імплементация захисних параметрів електронних платежів центробанку та фінансових установ: безпеки та стабільність банківської системи.	Modern Economics. 2025. № 52(2025). С. 233-240.
118.	Trusova N., Nepochatenko O., Chkan I.	Financial transformation of agricultural companies in the process of entering international capital markets.	Економіка та суспільство, (79).
119.	Трусова Н. В., Чкан І. О.	Формування ефективного механізму цифрової трансформації бізнес-процесів у стратегії розвитку фінансових компаній.	Бізнес Інформ. 2025. №7. С. 448–454.
120.	Trusova N., Chkan I.	Innovations in financing agricultural companies in the process of entering international capital markets	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки) / За ред. Т. І. Яворської. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 3 (56). 112 с. С. 24-30.
121.	Renata Nováková, Olena Plaksiuk, Eva Habiňáková.	ENVIRONMENTAL TAXES AS A MEANS OF SUPPORTING	18th International Scientific Conference WoodEMA 2025. (Ohrid, September 17th-19th, 2025) Wood For

		SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY WITH A FOCUS ON THE FORESTRY INDUSTRY	The Future: Integrating Sustainability Across Industries. Proceedings of Scientific Papers.
122.	Plaksiuk, O., Yakusheva, O., Serdiuk O.	MODERN APPROACHES TO ASSESSING A COMPANY'S BRAND IN A COMPETITIVE ENVIRONMENT.	Bulletin of the Cherkasy National University. Economic Sciences. 1 (29) pp. 78-87. ISSN 2707-5036.
123.	S.-Ch. Kim, J.-K. Chung, N. Trusova, Z. Akhmetova, N. Musayeva	Simulating Global Supply Chain Reverberations From Ukrainian Grain Shipment Interruptions	Rivar. 2025. Vol. 12(34). P. 192-207
124.	Chung J.K., Trusova N., Kovalenko O., Nagornyak M., Strutynska T.	Assessment of the Global Food Security Implications of the Kakhovka Dam Collapse	Rivar. 2025. Vol. 12(35). P. 102-115.
125.	O. Nexhipi, Z. Sinaj, O. Khodakivska, N. Trusova	Human capital development in public administration from a comparative perspective of Albania and Ukraine	Administratie si Management Public. 2025. Vol. 44. P. 167-187.
126.	N.V. Trusova, O.V. Melnyk, V.M. Kozak, N.M. Kondratska, O.M. Hrytsenko	Implication of Digital Metaspaces Technologies on Financial Market Infrastructure	International Journal of Empirical Economics. 2025. Vol.04(02). P. 1-32.
127.	N.V. Trusova, N.H. Metelenko, M.S. Danylyshyn, S.O. Nikitchenko, V.O. Ogloblina.	Circular green investments in the model of the development of financial potential of the food processing industry of Ukraine	Food and Humanity. 2025. Vol. 5. P. 100763
128.	Трусова Н.В., Тулуш Л.Д., Дараган А.А.	Теоретичні аспекти лізингового фінансування суб'єктів аграрного бізнесу.	Економіка та суспільство. 2025. №71.
129.	Трусова Н.В., Тулуш Л.Д., Дараган А.А.	Методичні аспекти лізингового фінансування суб'єктів аграрного бізнесу.	Modern Economics. 2025. №49. С. 242-251.
130.	Трусова Н.В., Степанюк Р.С.	Детермінанти формування антикризового потенціалу економічного розвитку в інтегровано-безпечній системі функціонування сільгосп підприємств.	Modern Economics. 2025. №50. С. 182-190.
131.	Трусова Н.В.	Забезпечення стійкого стану економічної	Економіка та суспільство. 2025. №73.

		безпеки сільськогосподарських підприємств України в умовах євроінтеграційних процесів.	
132.	Trusova N. V.	Attracting foreign investment in agribusiness on the basis of ESG-integration (Залучення іноземних інвестиції в агробізнес на засадах ESG-інтеграції).	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2025. №2(55). С. 58-66.
133.	Trusova N. V., Utechenko D. M., Vyba V. A.	Paradigm of risk management and agricultural administration in the economic activities of enterprises (Парадигма ризик-менеджменту та сільськогосподарського адміністрування в господарській діяльності підприємств).	Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2025. №2(55). С. 67-74.
134.	Трусова Н.В., Мельник Л.В.	Кредитно-інвестиційна діяльність банків в контексті фінансової глобалізації.	Modern Economics. 2025. №51. С. 235-240.
135.	Трусова Н.В., Мельник О.В.	Інтеграція захисних інструментів платіжних систем в механізм забезпечення безпеки банківської системи.	Економіка та суспільство. 2025. № 76
136.	Трусова Н.В.	Науково-методичні аспекти нарощування експортного потенціалу в галузевій системі аграрного сектора України.	Економіка та суспільство. 2025. № 76.
137.	Трусова Н.В., Свиноус Н.І., Желавська Н.В., Нянько Л.Ю.	Інвестиційна політика сільськогосподарських підприємств: управлінський контекст.	Сталий розвиток економіки. 2025. № 4(55). С. 342-349.
138.	Трусова Н.В., Нехай В.В., Кукіна Н.В.	Організаційно-економічний потенціал технологій блокчейну в агробізнесі.	Економіка та суспільство. 2025. №78.
139.	Нехай В.В., Трусова Н.В., Кукіна Н.В., Беззубко Б.І.	Антикризове управління як детермінанта розвитку організаційно-економічного потенціалу підприємств сфери	Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2025. № 3(117). С. 200-206

		агробізнесу на основі використання технологій блокчейн.	
140.	Трусова Н.В., Трусова А.О.	Формоутворюючі компоненти інвестиційного середовища агробізнесу в умовах ESG-інтеграції.	Modern Economics. 2025. №52. С. 210-216.
141.	Trusova N.V., Utechenko D.M., Kukina N.V., Trusova A.O.	Economic imperatives of CSR and compliance culture in the business processes of FIC on the basis of sustainable development (Економічні імперативи CSR та комплаєнс-культури в бізнес-процесах ФПК на засадах сталого розвитку).	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки). 2025. № 3(56). С. 16-23.
142.	Trusova N., Trusova A.	Impact of European integration processes on the development of tourism potential in Ukraine.	Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Economics". 2025. Vol. 12(3). P. 45-60.
143.	О. Nepochatenko O., N. Trusova, P. Bechko.	Mechanisms for ensuring the financial stability of agrarian business entities based on the principles of macro-prudential policy to limit systemic risks (Механізми забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу на засадах макропруденційної політики обмеження системних ризиків)	Економіка і суспільство. 2025. №80.
144.	О. Nepochatenko, N. Trusova.	Determinants of stabilization of financial stability of agrarian business entities in the face of challenges and limitations of industry risks (Детермінанти стабілізації фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах викликів та обмежень галузевих ризиків)	Modern Economics. 2025. №52. С.

145.	Mostovenko O., Tsap V., Borkovych V., Rudyk N., Nykonenko V.	Assessment of the risks of using smart contracts in cryptocurrency transactions on domestic capital markets.	Journal of Theoretical and Applied Information Technology, 103(20), 8581–8593
146.	Цап, В. Д., Яцух, Р. О.	Фінансові механізми та податкові інструменти спеціального експортного режиму у протидії тінізації зовнішньоекономічних операцій.	Актуальні питання економічних наук, (10) 2025
147.	Цап, В.	Нормативно-правові засади податкової доброчесності в Україні: механізм селективного адміністрування та його практична імплементація	Сталий розвиток економіки, (4 (55), 2025. С. 53-61.
148.	Яцух, О. О.	Індикативна система фінансової прозорості у контексті стратегічного управління підприємством.	Актуальні питання економічних наук, (12) 2025.
<i>Інші публікації (монографії, посібники, методичні рекомендації, тощо)</i>			
149.	Trusova N.V., Chkan I.O., Chkan A.S.	Grocery retail in the structure of retail trade of Ukraine.	Modern transformations in economics and management: V International scientific-practical conference (March 26-27, 2021. Klaipeda, Lithuania). Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2021. 184, p. 72-74.
150.	Zakharova N., Mazurova I.	Priorities for ensuring financial security of enterprises in the conditions of increased risk of doing business.	European scientific discussions. Abstracts of the 3rd International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore, Italy. 2021. Pp. 560-567.
151.	Косторной С.В.	Цифровізація економічних процесів підприємств	Економіка, освіта, технологій в контексті глобальних викликів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (23-24 вересня 2021 р. м. Черкаси). – Черкаси: ЧДБК, 2021 – 462 с. С. 33-35
152.	Чкан І.О.	Проблеми залучення іноземних інвестицій в аграрну галузь України	Фінансове забезпечення інноваційного розвитку бізнес-середовища в світоінтеграційному просторі: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (22-23 квітня 2021 р., Мелітополь) / ТДАТУ; відпов. за випуск Н.В. Трусова. – Мелітополь, 2021. – 234 с. С. 230-233
153.	Чкан І.О.	Сенсор життя країни – фінансовий моніторинг.	Економіка, освіта, технологій в контексті глобальних викликів.

			Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. (23-24 вересня 2021 р. м. Черкаси). – Черкаси: ЧДБК, 2021 – 462 с. С. 462-463
154.	Чкан І.О.	Особливості глобалізації фінансових ринків	Проблеми управління економічним потенціалом регіонів: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції: Запорізький національний університет. – Запоріжжя : ЗНУ, 2021 – 150 с. С. 36-38
155.	Косторной С. В., Загайнов К.П.	Пільгові ставки ПДВ на сільськогосподарську продукцію	Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 26 березня 2021 року. – Житомир: ПП “ДжіВіЕс”, 2021. – С. 79-82
156.	Косторной С. В.	Проблеми експорту сільськогосподарської продукції до країн ЄС	Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансове забезпечення інноваційного розвитку бізнес-середовища в світоінтеграційному просторі». Мелітополь, ТДАТУ імені Дмитра Моторного, 2021. – С. 213-217
157.	Косторной С. В.	Проблеми функціонування електронного кабінету платника податків	Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. С. 32-34
158.	Косторной С.В.	Проблеми функціонування електронного кабінету платника податків	Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 32-34 с.
159.	Цап В.Д.	Проблеми та особливості оподаткування сільськогосподарських підприємств	Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9 вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 63-65 с.
160.	Яцух О.О.	Проблеми та перспективи державної фінансової політики в аграрному секторі економіки	Сучасні детермінанти фіскальної політики: локальний та міжнародний вимір: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 8-9

			вересня 2021 року). Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 169-172с .
161.		Ключові вектори сучасної державної фінансової політики сталого розвитку аграрного сектора економіки	Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки) / За ред. С.В. Кальченка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс»
162.	Кучеркова С.О.	Прибуток як економічна категорія та об'єкт бухгалтерського і податкового обліку	Сучасний стан та перспективи економічного розвитку України: теорія, методологія, практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2023. 225 с.
163.	Костякова А.А.	Теоретичні та практичні аспекти визнання витрат (втрат) в бухгалтерському обліку та звітності для цілей управління	Сучасний стан та перспективи економічного розвитку України: теорія, методологія, практика : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2023. С.134-148
164.	Чкан І.О.	Діяльність ключових інституцій фінансового сектору України в умовах воєнного часу	Перспективи розвитку національної економіки України: теоретичні та практичні аспекти : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП «Астроя», 2023. 130 с. С. 112-115
165.	Trachova D., Demchuk O.	Blockchain, innovation management and disruptive technology	Digitalization of economics: interdisciplinary and inter-branch approach : manual. – Zhytomyr : Publishing House «Book-Druk», 2023. – 540 p. P. 136-191
166.	L. Melnyk, T. Yavorska, I. Chkan	Cyber protection of the digital economy and security of the banking sector.	GLOBAL AND NATIONAL DEVELOPMENT TRENDS DIGITAL ECONOMY. monograph. Edited by Irina Tatomyr, Liubov Kvasnii. Praha: OKTAN PRINT, 2023, 353 p. P. 119-129
167.	N. Trusova, S.-Ch. Kim, J.-K. Chung, Z. Akhmetova, N. Musayeva	Simulating Global Supply Chain Reverberations From Ukrainian Grain Shipment Interruptions	Rivar. 2024(2025). Vol. 12. № 34. P. 192-207
168.	Костякова А.А.	Вплив інновацій на облік, контроль та аналіз фінансової звітності при переході на МСФЗ	Форсайт розбудови України: економіко-правовий та управлінський виміри: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (30 травня 2024 р.). Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2024. С. 213 – 217
169.	Сахно Л.А.	Штучний інтелект у	Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти:

		зкладах вищої освіти: проблеми та перспективи	збірник науковометодичних праць / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя : ТДАТУ, 2024. Вип. 27. 478 с.
170.	Kucherkova S., Matviienko H.	Challenges for the eco-innovative activity of enterprises - on the example of Poland	LAP LAMBERT Academic Publishing 2024. – с. 56
171.	Кучеркова С.О.	Значення екоінновацій в економіці світу	Актуальні питання сучасної економічної науки : збірник матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф., 15 травня 2024 р. Полтава : ПДАУ, 2024. 350 с., с. 84-86
172.	Кучеркова С.	Парадокси визначення прибутку	Матеріали внутрішньовузівської конференції ТДАТУ, Запоріжжя. 2024р.
173.	Polova L., Plaksiuk O.	USE OF SOCIAL NETWORKS IN THE HOTEL BUSINESS	In Modern trends in the science, education and business: Monograph / Eds. Svitlana Arkhypova, Dimitrina Kamenova. Varna: Varna University of Management, 2024. 204 p., p.170-190
174.	Цап В Д	Збір зернових. Частина I. Документування та оцінка	Агро про. Розділ. Бухгалтерський облік та оподаткування. – К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2024. -№ 07/2024 (14). – С. 17-24
175.	Цап В Д	Збір зернових. Частина II. Зберігання та доробка	Агро про. Розділ. Бухгалтерський облік та оподаткування. – К.: ТОВ «КАД МЕДІА», 2024. -№ 08/2024(15). – С. 31-36
176.	Голуб Н. О.	Напрями і проблеми адаптації податкової політики України до вимог Європейського Союзу	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально- економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 369-373
177.	Голуб Н.О.	Інноваційні тенденції розвитку бухгалтерського обліку в умовах цифрової трансформації економіки.	Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів». Частина II (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 року). м. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. С. 323-326
178.	Косторной С. В.,	Інноваційні цифрові	Актуальні питання фінансової

	Парапанов О. О.	технології у банківській сфері.	інклюзії в умовах цифровізації соціально- економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 121-124.
179.	Косторной С. В.	Податок на додану вартість в Європейському Союзі.	<i>Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. С. 391-394.</i>
180.	Кучеркова С.О.	Проблеми розподілення видатків між селами ОТГ	Фінанси, гроші та кредит: теоретико-методологічні засади та практичні аспекти сучасного фінансового управління : колективна монографія / Кол. авторів. Полтава: ПП “Астра”, 2025. 153 с
181.	Кучеркова С. О., Голуб Н. О.	Бухгалтерський облік: курс лекцій.	Запоріжжя: ТДАТУ, 2024. - 208 с. Рекомендовано до друку рішенням вченої ради факультету економіки та бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (Протокол № 5 від 10.12.2024)
182.	Кучеркова С. О.	Сутність та призначення публічних фінансів	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. – 446 с.
183.	Кучеркова С. О.	Сучасний стан діяльності територіальних громад.	Інноваційний вектор розвитку обліку, фінансів, аналізу й аудиту в Україні та світі : зб. праць учасників IV Міжнар. наук.-практ. конф. (6-7 листоп. 2025 р.). Житомир : Поліський національний університет, 2025. 365 с. с.87-90
184.	Кучеркова С.О.	Шляхи покращення формування доходів місцевих бюджетів.	Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-управлінські інновації як драйвер

			сталого розвитку в умовах сучасних викликів». Частина II (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 480 с. с. 46-48
185.	Sakhno L.A.	Evolution of the banking system in the context of cryptocurrency market growth.	Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи: збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 20 травня 2025 року) / Карпатський (Прикарпатський) національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2025. с. 134-138
186.	Сахно Л.А.	Міжнародний досвід забезпечення якості аудиторських послуг: уроки для України.	Форсайт розбудови України: стратегічні імпульси сталого розвитку в економіці, менеджменті, маркетингу та публічному управлінні: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27 травня 2025 р.) / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2025. 477-483 с.
187.	Костякова А.А.	Інтеграція гуманітарних знань у соціальний розвиток	Кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 252 с.
188.	Костякова А.А.	Перспективи та вплив впровадження звітності ESG на облік і звітність в Україні в контексті євроінтеграції.	International scientific-practical conference “Current issues of economics, accounting, finance, and law: theory and practice”: conference proceedings (Aarhus, Denmark, May 15, 2025). Aarhus, Denmark: Scholarly Publisher ICSSH, 2025. С.32-34
189.	Костякова А.А.	ESG-звітність: сучасний стан, виклики та перспективи впровадження.	Форсайт розбудови України: стратегічні імпульси сталого розвитку в економіці, менеджменті, маркетингу та публічному управлінні: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27 травня 2025 р.) / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2025. С.442-444
190.	Костякова А.А.	Стратегічний облік у системі управління ризиками адаптації аграрного сектору	Євроінтеграційний вектор розвитку агроєкосистем в Україні: глобальні виклики та перспективи [Електронний ресурс] : матеріали

		України до політик Європейського союзу.	Міжнар. наук.-практ. конф., 05 червня 2025 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. – Харків, 2025. –С. 163-166
191.	Трусова Н. В., Чкан І. О., Кондрацька Н. М.	Фінансовий ринок	Навчальний посібник. Дніпро: Середняк Т. К., 2025. 242 с.
192.	Чкан І. О.	Депозитна діяльність АТ «Укресімбанк» та напрями її покращення.	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. – 446 с. С. 185-188
193.	Чкан І.О.	Цифрові технології в управлінні публічними фінансами.	Сучасні технології управління соціально-економічним розвитком України в умовах глобальних викликів сьогодення: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20-21 листопада 2025 року, м. Запоріжжя. 2025.
194.	Чкан І.О., Виставкін А.В.	Розвиток цифрових грошей в Україні.	Сучасні технології управління соціально-економічним розвитком України в умовах глобальних викликів сьогодення: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції, 20-21 листопада 2025 року, м. Запоріжжя. 2025.
195.	Чкан І.О.	Безпекові пріоритети фінансової політики країни в умовах війни.	Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів». Частина 1 (м. Хмельницький, 7 листопада 2025 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2025. 619 с. С. 427-429
196.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Розвиток гендерного бюджетування в Україні: інструмент фінансової безпеки в умовах збройного конфлікту	<i>свідоцтво авторського права</i>
197.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Кіберзахист банківської системи України в умовах цифрових трансформацій	<i>свідоцтво авторського права</i>
198.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Платіжні системи в Україні та ризики їх	<i>свідоцтво авторського права</i>

		функціонування	
199.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Формування ефективного механізму цифрової трансформації бізнес-процесів у стратегії розвитку фінансових компаній	<i>свідоцтво авторського права</i>
200.	Трусова Н.В., Чкан І.О.	Імплементация захисних параметрів електронних платежів центробанку та фінансових установ: безпеки та стабільність банківської системи	<i>свідоцтво авторського права</i>
201.	Novakova R., Plaksiuk O., Pauliková A., Skýpalová R.	The importance of implementing reporting according to ESG requirements and linking it to ISO standards.	Quality – yesterday, today, tomorrow. 26th International Symposium on Quality. (April 2- 4, 2025, Croatia) / Croatian quality managers society, 2025.
202.	Renata Nováková, Olena Plaksiuk.	Дослідження капіталізації інтелектуального потенціалу.	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025. – 446 с.
203.	Plaksiuk O., Vadkertiová A.	The impact of financial levers on slovakia's GDP growth.	Actual issues of financial inclusion in the conditions of digitalization of socio-economic systems: European vector, challenges and prospects: Collection of materials of the II International Scientific and Practical Conference (February 17-18, 2025, Zaporizhzhia) / TSATU; responsible for the release N. Trusova. – Zaporizhzhia: TSATU, 2025. – 446 p.
204.	Novakova R., Skýpalová R., Pauliková A., Plaksiuk O.	The importance of implementing reporting according to ESG requirements and linking it to ISO standards.	Actual issues of financial inclusion in the conditions of digitalization of socio-economic systems: European vector, challenges and prospects: Collection of materials of the II International Scientific and Practical Conference (February 17-18, 2025, Zaporizhzhia) / TSATU; responsible for the release N. Trusova. – Zaporizhzhia: TSATU, 2025. – 446 p.
205.	Tsap V.	Administration of the minimum tax liability for agricultural producers: practice, results, and	Modernisation of the Economy and Financial System: Problems, Opportunities, Prospects : Collective monograph. Part 2. Riga, Latvia:

		directions for improvement.	Baltija Publishing, 2025. p. 20 – 37
206.	Tsap, V., Tulai, O., Yatsuh, R.	Ensuring the export potential of Ukraine's forestry sector under conditions of sustainable development.	Wood for the future: integrating sustainability across industries Proceedings of Scientific Papers 2025 p. 145-151
207.	Yatsukh, O., Zhuravlova, I., Tsap, V.	Digital platforms for the financial and economic support of forestry enterprises: the experience of Ukraine.	Wood for the future: integrating sustainability across industries Proceedings of Scientific Papers 2025 p. 151-157
208.	<u>Цап В.Д.</u>	<u>Особливості оподаткування та здійснення податкового контролю в сучасних умовах.</u>	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя)/ТДАТУ; відп. за вип. НВ Трусова.–Запоріжжя: ТДАТУ, 2025.– 446 с
209.	Цап В Д, Боркович В.В.	Аграрний сектор України в контексті світової продовольчої безпеки: виклики та перспективи.	Форсайт розбудови України: стратегічні імпульси сталого розвитку в економіці, менеджменті, маркетингу та публічному управлінні: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27 травня 2025 р.) / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2025 с. 365-368
210.	Цап В.Д., Боркович В.В	Механізм регулювання використання криптовалют у міжнародному просторі.	Форсайт розбудови України: стратегічні імпульси сталого розвитку в економіці, менеджменті, маркетингу та публічному управлінні: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції (27 травня 2025 р.) / Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного. Запоріжжя, 2025, с. 425-428
211.	Yatsukh Olena.	Ukrainian tax policy: current state, challenges and perspectives.	Modernisation of the Economy and Financial System: Problems, Opportunities, Prospects : Collective monograph. Part 2. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. p. 59 – 83
212.	Яцух О О.	Інноваційні інструменти фінансового забезпечення діяльності	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально-економічних систем:

		виробників сільськогосподарської продукції: аграрні розписки та аграрні ноти.	європейський вектор, виклики та перспективи: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя)/ТДАТУ; відп. за вип. НВ Трусова.–Запоріжжя: ТДАТУ, 2025.– 446 с
213.	Яцух О О. Дмитров О М	Виклики для фінансового забезпечення діяльності сільського господарства України в умовах інтеграції в європейський економічний простір.	Актуальні питання фінансової інклюзії в умовах цифровізації соціально- економічних систем: європейський вектор, виклики та перспективи : збірник матеріалів II Міжнародної наук.-практ. конфер. (17-18 лютого 2025 р., Запоріжжя) / ТДАТУ; відп. за вип. Н. В. Трусова. – Запоріжжя: ТДАТУ, 2025.- с.26-29.